

[illegible]

ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Նախորդ տարի գրանցված բարձր՝ 12.9% տնտեսական աճի պայմաններում 2003 թվականին «Հայաստանի Հանրապետության 2003 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքում և դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում կանխատեսված էր տնտեսական աճի տեմպերի նվազում մինչև 6%, և ամրագրված էր սղաճի՝ տարեվերջի դրությամբ մինչև 3% մակարդակի ապահովում: Ակնկալվում էր նաև ՀՆԱ-ում վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդի տեսակարար կշռի կրճատում 0.3 տոկոսային կետով: Մակրոտնտեսական ցուցանիշների փաստացի մակարդակներն էական շեղումներ են ունեցել կանխատեսված մակարդակներից: Տնտեսական աճի և սղաճի ցուցանիշները կազմել են համապատասխանաբար 13.9% և 8.6%, իսկ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում աճել է 0.4 տոկոսային կետով:

Ընդ որում, տնտեսության գրեթե բոլոր հատվածներում զարգացումները նման շեղումների արձանագրման պատճառ դարձան:

Պետական հատվածում հարկային եկամուտների աճի և արտաքին ֆինանսական հոսքերի նախատեսված ծավալների գրեթե ամբողջովին ստացման պայմաններում ծախսերն աճել են մոտ 12%-ով՝ նպաստելով ներքին պահանջարկի ընդլայնմանը: Արտաքին ֆինանսական հոսքերից թերևս կարելի է առանձնացնել Լիմսի հիմնադրամի դրամաշնորհի ծախսումները շինարարության ոլորտում որպես վերջինիս աճին նպաստող էական գործոն:

Մասնավոր հատվածում ներքին պահանջարկի ընդլայնմանն առավելապես նպաստել է կապիտալ ներդրումների 39.1% իրական աճը՝ պայմանավորված արտաքին ֆինանսական ներհոսքով, որն իրականացվել է հիմնականում բնակարանային շինարարության ոլորտում (80% աճ): Ինչպես նախորդ տարում, այնպես էլ 2003 թվականին արձանագրված եկամուտների աճի բարձր տեմպերը պայմանավորել են մասնավոր սպառման 8.5% իրական աճը, որն ուղեկցվել է նաև խնայողությունների էական աճով (տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում կազմել է 16.3%՝ նախորդ տարվա 8.9%-ի փոխարեն):

Արտաքին հատվածում մակրոտնտեսական զարգացումները մի կողմից խթանել են համախառն պահանջարկի աճը (ներքին պահանջարկի 12.4% իրական աճին զուգահեռ, արտահանումն իրական արտահայտությամբ աճել է 26.7%-ով)¹, մյուս կողմից զսպել դա՝ ներմուծման նույնպես բարձր (23.5%) իրական աճի արձանագրմամբ: Արդյունքում, վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը խորացել է, վկայելով վերջինիս դեռևս պահպանվող խոցելի լինելուն մասին՝ պայմանավորված առավելապես համախառն պահանջարկից ներմուծման հակվածության բարձր աստիճանով:

Համախառն առաջարկի 13.9% աճը, կրելով համախառն պահանջարկի վերոնշյալ զարգացումների ազդեցությունը (մասնավորապես շինարարության ոլորտում՝ 40.0% աճ), միաժամանակ ընդլայնվել է արտադրողականության աճի հաշվին: Դա առավելապես արտահայտվել է արդյունաբերության ճյուղում 14.9% աճի գրանցմամբ:

Տնտեսական աճի արագացումը 2002 և 2003 թվականներին բնականաբար ենթադրում է իրական ՀՆԱ-ի ճեղքվածքի կրճատում, որը պետք է անդրադառնար նաև սղաճի ցուցանիշի վրա: Այնուհանդերձ վերջինիս՝ տարեվերջի դրությամբ բարձր (8.6%) մակարդակի ձևավորման վրա առավելապես ազդել է միջազգային շուկաներում ցորենի գնի աճը՝ պայմանավորված առաջարկի կրճատմամբ: Ընդհանուր առմամբ հացամթերքի գների ինդեքսն աճել է 31.3%-ով (5.7 տոկոսային կետով)՝ նպաստելով սղաճի նշված մակարդակի ձևավորմանը:

Մակրոտնտեսական միջավայրի ներկայացված զարգացումների պայմաններում ՀՀ կենտրոնական բանկը փողի առաջարկը կառավարել է տնտեսական

¹ Արտահանման և ներմուծման իրական աճերը հաշվարկվել են համապատասխան դեֆլատորների հիման վրա, որոնց հաշվարկի մեթոդաբանությունը նշակվել է ՀՀ ԿԲ կողմից:

ակտիվության մակարդակին համահունչ՝ ձեռնպահ մնալով սղաճի վրա «Հացամթերք» ապրանքախմբի ազդեցությունն ամբողջովին չեզոքացնելուց: Դրամավարկային քաղաքականության նման ընթացքը պայմանավորված էր տնտեսական աճի ակնկալվող բարձր մակարդակի ձևավորմանը չխոչընդոտելու, ինչպես նաև ֆինանսական շուկաներում գնային ցուցանիշների անցանկալի տատանումներ (տոկոսադրույքների աճ և փոխարժեքի զգալի արժեքավորում) թույլ չտալու նկատառումով: Ըստ էության, գների կայունության ապահովումը դիտարկվել է որպես երկարաժամկետ խնդիր այն պայմանով, որ հետագայում «Հացամթերք» ապրանքախմբի գների նվազում կարձանագրվի՝ կապված միջազգային շուկաներում ցորենի առաջարկի նախորդ տարիների մակարդակի վերականգման սպասումների հետ:

Դրամային զանգվածի և փողի բազայի միջին տարեկան աճի տեմպերը չունեցան էական շեղումներ ծրագրային մակարդակից և կազմեցին համապատասխանաբար 33.3% և 25.1%: Միաժամանակ, նախորդ տարվա վերջին փողի ագրեգատների խոշորածավալ աճերի պայմաններում ՀՀ կենտրոնական բանկն իրականացրել է դրանց աստիճանաբար կրճատման քաղաքականություն՝ նպաստելով տոկոսադրույքների նվազմանը:

ՍՊԱՏԻ ՎԱՐՔԱԳԻԾՈՐ

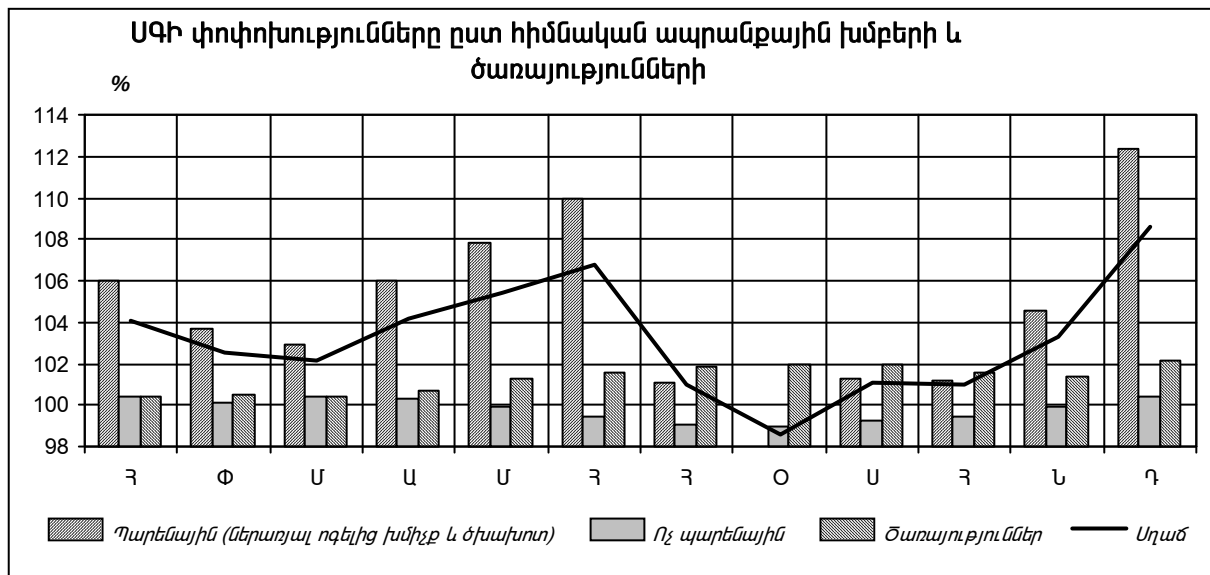
Ընդհանուր միտումներ

2003 թվականի համար ՀՀ ԿԲ կողմից ծրագրված սղաճի մինչև 3% մակարդակը կիսամյակների միջև բաշխվել էր հետևյալ համամասնությամբ՝ 3.3% և -0.3%: Երկու կիսամյակներում էլ փաստացի սղաճը գերազանցել է ծրագրված ցուցանիշները: Առաջին կիսամյակում սղաճը կազմել է 6.8%՝ գերազանցելով ծրագրային ցուցանիշը 3.5 տոկոսային կետով, երկրորդում 1.6%՝ ծրագրային ցուցանիշից 1.9 տոկոսային կետով ավելի: Արդյունքում գրանցվել է տարեվերջյան սղաճի 8.6% մակարդակ՝ ծրագրային ցուցանիշը գերազանցելով 5.6 տոկոսային կետով: Տարեկան սղաճի միջին մակարդակը կազմել է 4.7%:

Սղաճի փաստացի մակարդակի շեղումը ծրագրային ցուցանիշից հիմնականում բացատրվում է առաջին կիսամյակի վերջում գրանցված և մյուս կիսամյակում շարունակվող հացամթերքի գների աճով: Տարվա կտրվածքով հացամթերքի գներն աճել են մոտ 31.3%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված հացահատիկի միջազգային գների աճով: Նշենք, որ առանց հացամթերքի գների փոփոխության, գների մակարդակի աճը գրեթե համընկել է սղաճի ծրագրված ցուցանիշին (2.9%):

Սղաճն ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն սղաճ

2003 թ. ընթացքում ՀՀ-ում գրանցված 8.6% սղաճը մեծապես պայմանավորվել է սպառողական զանբյուղի 66.05%-ը կազմող պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների 12.4% աճով, ինչը նպաստել է սղաճի տարեկան ցուցանիշի ձևավորմանը 8.2 տոկոսային կետով: Ծառայությունների սակագների և ոչ պարենային ապրանքների գների փոփոխությունները սղաճի ցուցանիշի ձևավորմանը նպաստել են համապատասխանաբար 0.38 և 0.06 տոկոսային կետով:

Պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների 12.4% աճը պայմանավորվել է հացամթերքի (8.6 տոկոսային կետ), ինչպես նաև մսամթերքի (1.5 տոկոսային կետ), ոգելից խմիչքի (0.4 տոկոսային կետ), մրգի և բանջարեղենի (0.6-ական տոկոսային կետ) որոշ տեսակների նկատելի գնաճով: 2003 թ. հունիսին գրանցված հացամթերքի գների բարձրացումը շարունակվել է նաև հետագա ամիսներին և դեկտեմբերին «Հացամթերք» ապրանքախմբի ինդեքսը, նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատությամբ, կազմել է 131.3%: Տարվա ընթացքում գրանցված հացահատիկի գների աճը զգալիորեն նպաստել է նաև ոգելից խմիչքի գրեթե բոլոր տեսակների գների բարձրացմանը (տեղական արտադրության օղու գինը՝ 30.1%-ով):

Հացամթերքի գների անփոփոխ մակարդակի պայմաններում դեկտեմբերի համեմատությամբ սղաճը պաշտոնապես գրանցված 8.6%-ի փոխարեն կկազմեր 2.9%՝ գտնվելով սղաճի ծրագրված ցուցանիշի սահմաններում:

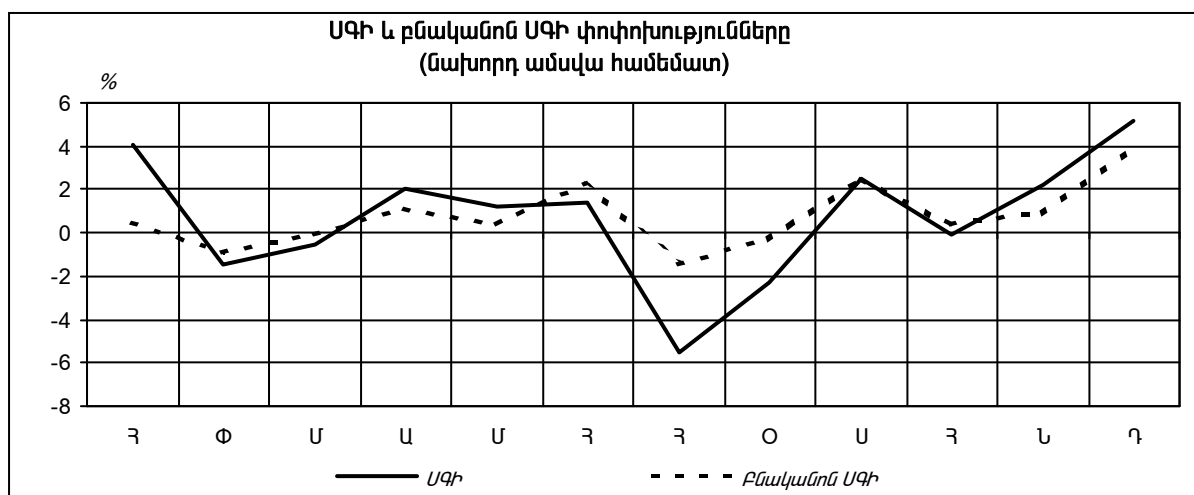
Ծառայությունների սակագները 2003 թ., ինչպես և 2002 թ., ունեցել են աճի որոշակի միտում: Մասնավորապես, ծառայությունների սակագների 2.1% աճը հիմնականում պայմանավորվել է օդային տրանսպորտի (13.4%) և հեռախոսի վարձի (16.9%) սակագների բարձրացմամբ:

Միաժամանակ, 2003 թ. միջին տարեկան սղաճը նախորդ տարվա համեմատությամբ կազմել է 4.7%: Ընդ որում, պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գներն աճել են 6.1%-ով, ոչ պարենային ապրանքների գները և ծառայությունների սակագները՝ յուրաքանչյուրը 1.9%-ով:

Դրամավարկային քաղաքականության իրականացման տեսանկյունից նպատակահարմար է գնահատել և ուսումնասիրել նաև գների բնականոն փոփոխությունները: Բնականոն սղաճը կազմել է 9.6%՝ սեզոնային ապրանքների գների՝ 7.9% և կարգավորվող ծառայությունների սակագների 0.8% աճի պայմաններում: Արդյունքում, 2002 թ. դեկտեմբերի համեմատությամբ գրանցված 8.6% սղաճի 7.7 տոկոսային կետն ապահովել է գների բնականոն աճը, 0.83 տոկոսային կետը՝ սեզոնային ապրանքների գների փոփոխությունները, իսկ 0.07 տոկոսային կետը՝ պետության կողմից կարգավորվող ծառայությունների սակագների փոփոխությունները: Ընդ որում, հացամթերքի գների անփոփոխ մակարդակի պայմաններում բնականոն սղաճը կկազմեր 2.5%, այն դեպքում, երբ 2002 թ. կազմել է 0.2% (առանց հացամթերքի գների փոփոխության ազդեցությունը բացառելու):

Սեզոնային ապրանքների գների աճը տեղի է ունեցել հիմնականում մրգի և բանջարեղենի գների համապատասխանաբար 12.1% և 5.9% աճի հաշվին: Պետության կողմից կարգավորվող ծառայությունների սակագների աճը պայմանավորվել է հեռախոսային վարձավճարի՝ 16.9% և մետրոյի սակագնի 14.3% աճով: Ընդ որում, ներքաղաքային հեռախոսային վարձավճարի աճը պայմանավորված է ոչ միայն սակագնի փոփոխությամբ, այլև 1 թույլ հեռախոսային խոսակցության արժեքի ավելացմամբ, որը կախված է խոսակցության ընդհանուր ժամանակից:

2003 թ. բնականոն սղաճը դրսևորել է տատանողական վարքագիծ՝ պայմանավորված հիմնականում «Հացամթերք», «Ձկնամթերք», «Ձուլ» և «Մսամթերք» ապրանքախմբերի գների աճով:

Ներմուծման գներ

2003 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, ներմուծման դոլարային գների աճը, որը հիմնականում տեղի է ունեցել երկրորդ կիսամյակում, կազմել է 2.1%: Ներմուծման գների կառուցվածքում սպառողական գների վրա ազդող ապրանքախմբերի (վերջ-

նական սպառման, միջանկյալ սպառման և բենզին) ներմուծման (դոլարային արտահայտությամբ) գների աճը կազմել է 6.7 %, ընդ որում, երկրորդ կիսամյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, այս ապրանքախմբերի գներն աճել են 8.6 %-ով՝ պայմանավորված միջանկյալ սպառման ապրանքների, մասնավորապես՝ ցորենի գնի աճով:

Ներմուծման գների մեջ հիմնական աճը նկատվել է սպառողական ապրանքների ներմուծման գներում՝ 10.9 տոկոս: Ընդ որում, գործընկեր երկրների միջին կշռված սղաճի ազդեցությունը 2003 թվականին կազմել է 6.4 տոկոսային կետ, ինչը փոքր է 1996-2002 թվականների միջին ցուցանիշից (11.8 տոկոսային կետ): Նկատվել է նաև գործընկեր երկրների կշռված անվանական փոխարժեքի արժեքավորում, որի ազդեցությունը կազմել է 3.8 տոկոսային կետ, մինչդեռ նախորդ տարիներին գրանցվել է 8.6 տոկոսային կետ միջին արժեզրկման ազդեցություն: Նման արժեքավորման պատճառը միջազգային արժույթային շուկայում նախորդ տարվա վերջից նկատվող հիմնական արժույթների նկատմամբ ԱՄՆ դոլարի դիրքերի թուլացումն է: Այսպես, եվրոյի, շվեյցարական ֆրանկի և ֆունտ ստեռլինգի արժեքավորման ազդեցությունը սպառողական ապրանքների ներմուծման գների վրա կազմել է 3.8 տոկոսային կետ: Մյուս կողմից, ռուսական ռուբլու արժեքավորման ազդեցությունը 2003 թվականի երկրորդ կիսամյակում կազմել է 0.3 տոկոսային կետ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի -1.2 տոկոսային կետի փոխարեն: Պետք է նշել, որ և՛ եվրոպական արժույթների, և՛ ռուսական ռուբլու արժեքավորման ազդեցությունները զգալի են եղել երկրորդ կիսամյակում:

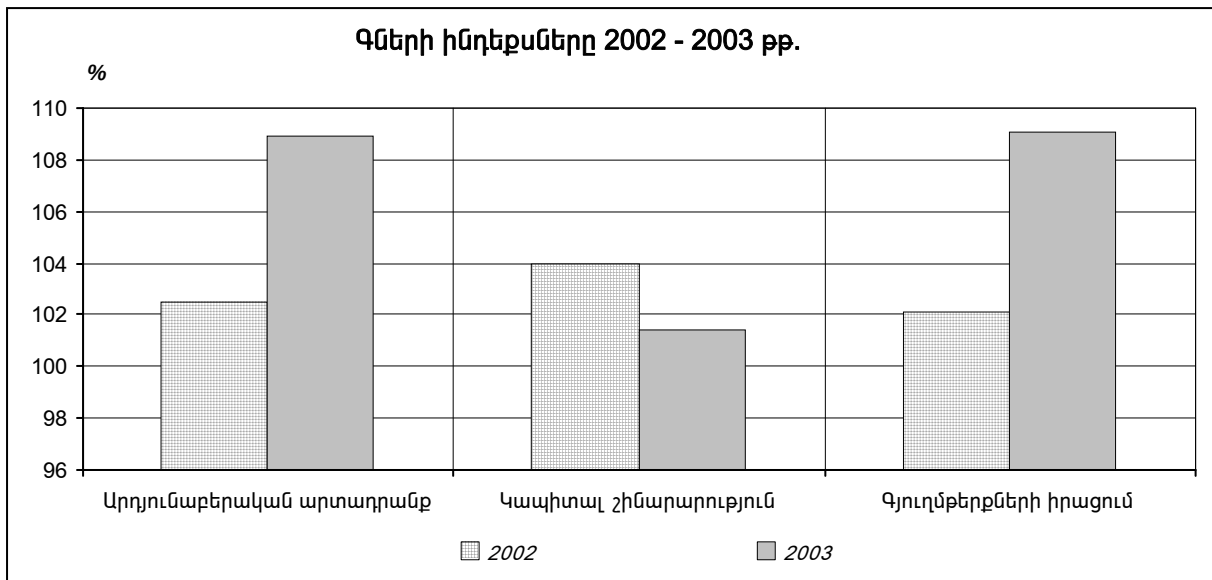
Միջանկյալ սպառման ապրանքների ներմուծման գների փոփոխությունը 2003 թվականին կազմել է 2.9 տոկոս՝ պայմանավորված միջազգային ապրանքահունքային բորսաներում գրանցված հունքային ապրանքների գների աճով: Ընդ որում, երկրորդ կիսամյակում վերոնշյալ ապրանքախմբի գներն աճել են 6.2%-ով, մինչդեռ առաջին կիսամյակում գրանցվել է դրանց փոքր-ինչ նվազում (0.3%):

Նավթամթերքի գները պայմանավորվել են միջազգային քաղաքական գործոններով, որի պատճառով 2003 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, ներկրվող բենզինի գները միջինը աճել են 7.6 %-ով:

Անվանական միջին փոխարժեքը 2003 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, արժեզրկվել է 0.9 %-ով, ինչի հետևանքով սղաճի վրա ազդող ներմուծված ապրանքների գները (դրամային արտահայտությամբ) աճել են 7.7 %-ով:

Գների այլ ինդեքսներ

Հայաստանի Հանրապետությունում արտադրված ապրանքների և ծառայությունների գների մակարդակը բնութագրող ՀՆԱ դեֆլատորը 2003 թվականին կազմել է 104.7%՝ ծրագրով նախատեսված 103.2%-ի փոխարեն: Նման մակարդակի ձևավորմանը նպաստել են հիմնականում գյուղատնտեսական մթերքների իրացման և արդյունաբերական արտադրանքի գների ինդեքսների համապատասխանաբար 109.1% և 108.9% ցուցանիշները՝ նախորդ տարվա 102.1%-ի և 102.5%-ի փոխարեն: Կապիտալ շինարարության գներն ավելի քիչ մասնակցություն են ունեցել ՀՆԱ դեֆլատորի ծրագրայինից բարձր մակարդակի ձևավորմանը՝ կազմելով 101.4% (նախորդ տարի՝ 104.0%): Գների ինդեքսների նման մակարդակների ձևավորման հարցում էական են եղել սպառողական պահանջարկի աճի, ինչպես նաև արտաքին և սեզոնային մի շարք գործոնների ազդեցությունները: Մասնավորապես՝ արդյունաբերական արտադրանքի գների բարձր մակարդակի ձևավորմանը էականորեն նպաստել է միջազգային շուկայում հացահատիկի գների աճը, իսկ գյուղատնտեսական մթերքների իրացման գների մակարդակը մասամբ պայմանավորվել է առաջին կիսամյակում գյուղմթերքների գների աճով (որն իր հերթին մրգի և բանջարեղենի բերքի հետաձգմամբ պայմանավորված գների աճի արդյունք է), ինչպես նաև հացամթերքի՝ այդ թվում՝ հացահատիկի գների զգալի աճով:

Սղաճի տատանումների վիճակագրական վերլուծություն

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2003 թ. սպառողական գները դրսևորել են բավական փոփոխական վարքագիծ, նպատակահարմար է ուսումնասիրել սպառողական գների ինդեքսի, այդ թվում՝ նաև առանձին ապրանքախմբերի ինդեքսների ցուցանիշների տատանումները վիճակագրական վերլուծության մի քանի եղանակներով: Այդ նպատակով գնահատվել է տրենդի, սեզոնայնության և պատահական տարրի ազդեցությունը ՍԳԻ տատանումների վրա: Այնուհետև դիտարկվել են ՍԳԻ-ի ու համապատասխան ապրանքախմբերի լայնքի ցուցանիշները, և հաշվարկվել ու համադրվել ՍԳԻ ամսական թվային շարքերի միջին քառակուսային շեղումները:

Սպառողական գների ինդեքսի և սպառողական զանբյուլի առանձին ապրանքախմբերի գների ինդեքսների փոփոխությունների ուսումնասիրման և դրանց տատանումները պայմանավորող գործոնների բացահայտման նպատակով 2001 թվականի հունվարից մինչև 2003 թ. դեկտեմբերն ընկած ժամանակահատվածի համար տարանջատվել և գնահատվել է վիճակագրության տեսության մեջ ընդունված երեք բաղադրատարրերի (տրենդ, սեզոնայնություն և պատահական տարր) ազդեցությունը²:

Տրենդի ազդեցությունը գների փոփոխությունների վրա գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի համար համեմատաբար փոքր է, ինչը նշանակում է, որ գների ամսական ինդեքսները տատանվել են որոշակի հաստատունի շուրջ: Համադրելով 2000-2002 թթ. և 2001-2003 թթ. ժամանակահատվածների համար իրականացված վերլուծությունների արդյունքները՝ պարզ է դառնում, որ 2001-2003 թթ. տրենդի բաղադրատարրն աճել է հատկապես «Հացամթերք», «Տրանսպորտ և հաղորդակցություն», «Բուժսպասարկում և դեղորայք», «Ոչ ոգելից խմիչք» և «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ» ապրանքախմբերում, որոնց գները՝ բացառությամբ «Բուժսպասարկում և դեղորայք» ապրանքախմբի, ունեցել են աճի միտում: Այս բաղադրատարրը որոշակիորեն աճել է նաև ՍԳԻ-ում: Միաժամանակ, «Հագուստ և կոշիկեղեն», «Այլ մթերք» ու «Այլ ապրանքներ և ծառայություններ» ապրանքախմբերում տրենդի բաղադրատարրը կտրուկ նվազել է, թեև այս ապրանքախմբերի գները ևս նշված ժամանակահատվածում ունեցել են աճի միտում, ինչը նշանակում է, որ դրանց գների փոփոխությունների վրա մեծացել է սեզոնային և պատահական տարրի ազդեցությունը:

² Հաշվարկների մեթոդաբանությունը նկարագրվել է «Սղաճը Հայաստանի Հանրապետությունում. 1999 թ. 2-րդ կիսամյակ» պարբերականում:

Գների ամսական ինդեքսների տատանումները պայմանավորող բաղադրիչների տեսակարար կշիռները (2001 թ. հունվար - 2003 թ. դեկտեմբեր) (%)					
	Տրենդ ³	Սեզոնայ- նություն	Պատահական տարր	Ընդամենը*	Տատանում- ների գործակից
ՍԳԻ	0.9	84.5	14.7	100.0	2.4
1. Հացամթերք	24.3	26.4	49.3	100.0	1.9
2. Մսամթերք և ձկնամթերք	1.0	70.7	28.3	100.0	3.4
3. Կաթնամթերք և յուղեր	2.1	80.2	17.6	100.0	1.1
4. Միրգ և բանջարեղեն	0.1	93.5	6.4	100.0	14.2
5. Այլ մթերք	8.9	41.7	49.4	100.0	0.6
6. Ոչ ոգելից խմիչք	15.4	43.0	41.6	100.0	0.5
7. Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	5.4	36.7	57.9	100.0	0.7
8. Հագուստ և կոշիկեղեն	1.9	73.7	24.4	100.0	0.7
9. Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք	6.3	56.2	37.5	100.0	1.3
10. Տնային գույք	0.6	34.1	65.3	100.0	0.3
11. Բուժսպասարկում և դեղորայք	8.2	25.1	66.7	100.0	1.4
12. Տրանսպորտ և հաղորդակցություն	8.5	24.7	66.8	100.0	0.6
13. Հանգիստ, մշակույթի ապրանքներ և ծառայություններ	2.5	36.1	61.4	100.0	0.5
14. Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	0.7	33.5	65.7	100.0	0.2

* Բաղադրիչների տեսակարար կշիռների գումարը կարող է հավասար չլինել 100-ի՝ մինչև տասնորդական միջ կլորացման հետևանքով:

Մի շարք ապրանքախմբերի գների, ինչպես նաև ընդհանուր սպառողական գների փոփոխություններում մեծացել է սեզոնային տատանումների ազդեցությունը: Ընդ որում, ուսումնասիրված բոլոր ժամանակահատվածներում այն իր ամենաբարձր արժեքն է ընդունել «Միրգ և բանջարեղեն» ապրանքախմբում և 2001 - 2003 թթ. կազմել է 93.5%՝ 2000 - 2002 թթ. 90.4%-ի փոխարեն: Սեզոնային բաղադրատարրը զգալիորեն աճել է նաև «Հագուստ և կոշիկեղեն» (43.1%-ից՝ 73.7%), «Այլ մթերք» (25.8%-ից՝ 41.7%), «Մսամթերք և ձկնամթերք» (59.0%-ից՝ 70.7%) և «Ոչ ոգելից խմիչք» (32.9%-ից՝ 43.0%) ապրանքախմբերում:

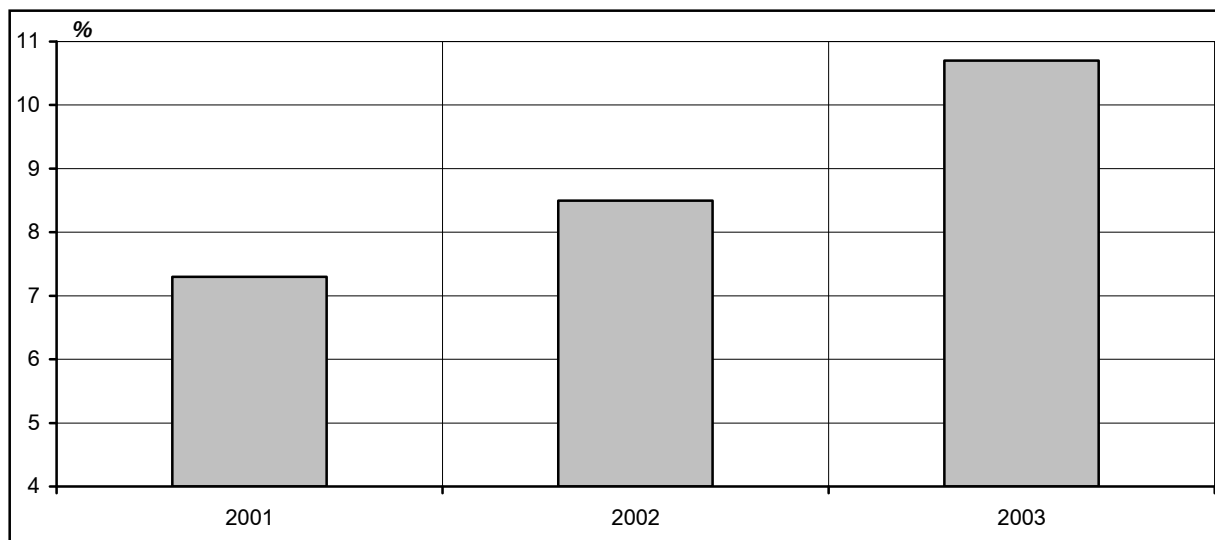
2000 - 2002 թթ. համեմատ ՍԳԻ տատանողականությունը մեծացել է՝ հիմնականում սեզոնային տատանումների մեծացման հաշվին. սեզոնային բաղադրատարրը բարձրացել է 84.5%՝ նախորդ վերլուծության արդյունքում ստացված 79.7%-ի փոխարեն: Արդյունքում, ՍԳԻ-ի փոփոխությունների վրա 5.4 տոկոսային կետով նվազել է պատահական տարրի ազդեցությունը:

Սպառողական գների ինդեքսների տատանողականությունն ուսումնասիրվել է նաև որոշակի ժամանակահատվածում յուրաքանչյուր ապրանքախմբի ամսական գների ինդեքսների առավելագույն և նվազագույն արժեքների տարբերության ցուցանիշի (լայնք) օգնությամբ: Թեև նախորդող մի քանի տարիներին նշված ցուցանիշը նվազել է, ինչը վկայում է սպառողական գների ինդեքսների առավել հարթ վարքագծի դրսևորման մասին, սակայն 2002 և 2003 թթ. ՍԳԻ տատանողականությունը բավականին աճել է: Արդյունքում, 2003 թ. ՍԳԻ լայնքի ցուցանիշը կազմել է 10.7 տոկոսային կետ՝ 2002 թ. 8.5-ի և 2001 թ. 7.3-ի փոխարեն: Տատանումների նման աճը պայմանավորվել է հիմնականում «Միրգ և բանջարեղեն» ու «Հացամթերք» ապրանքախմբերի գների փոփոխություններով:

³ 4-րդ, 10-րդ և 11-րդ ապրանքախմբերի տրենդը նվազող է, իսկ մնացած ապրանքախմբերինը՝ աճող:

Գների ամսական ինդեքսների առավելագույն և նվազագույն մակարդակների տարբերությունները		
	2002	2003
ՍԳԻ	8.5	10.7
1. Հացամթերք	1.1	14.8
2. Մսամթերք և ձկնամթերք	18.0	9.3
3. Կաթնամթերք և յուղեր	2.9	2.8
4. Միրգ և բանջարեղեն	50.7	67.8
5. Այլ մթերք	11.4	13.2
6. Ոչ ոգելից խմիչք	1.1	0.7
7. Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	4.8	2.9
8. Հագուստ և կոշիկեղեն	3.1	1.4
9. Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք	1.9	1.3
10. Տնային գույք	0.4	0.6
11. Բուժսպասարկում և դեղորայք	1.5	1.6
12. Տրանսպորտ և հաղորդակցություն	3.2	3.2
14. Հանգիստ, մշակույթի ապրանքներ և ծառայություններ	2.0	0.9
14. Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	0.4	1.1

2003 թ. սղաճի ամսական ցուցանիշների միջին քառակուսային շեղումը կազմել է 2.93՝ 2002 թ. 2.47-ի փոխարեն, որը ևս վկայում է սղաճի համեմատաբար բարձր տատանողականության մասին:

Սղաճը ԱՊՀ երկրներում

Ըստ ԱՊՀ միջպետական վիճակագրական կոմիտեի հրապարակած տվյալների՝ ԱՊՀ այն երկրներում, որտեղ սղաճի մակարդակը համեմատաբար ցածր է, գրանցվել է նախորդ տարվա համեմատությամբ սպառողական գների աճի տեմպերի որոշակի ավելացում, իսկ այն երկրներում, որտեղ սղաճի մակարդակը համեմատաբար բարձր է՝ հակառակը (բացառությամբ Տաջիկստանի):

ԱՊՀ մյուս երկրների համեմատ, ՍԳԻ ամենացածր մակարդակը գրանցվել է Ադրբեյջանում, իսկ ամենաբարձրը՝ Բելառուսում՝ 2003 թ. նոյեմբերին նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատությամբ համապատասխանաբար կազմելով 102.0% և 122.9%: ԱՊՀ գրեթե բոլոր երկրներում պառուղական գների աճը հիմնականում պայմանավորվել է պարենային ապրանքների գների աճով: Բելառուսում պարենային ապրանքների գները նոյեմբերին, նախորդ տարվա դեկտեմ-

բերի համեմատությամբ աճել են 21.7%-ով, Մոլդովայում՝ 19.0%-ով, իսկ Տաջիկստանում 10.0%-ով:

2003 թ. ԱՊՀ բոլոր երկրներում նկատվել է հացամթերքի գների աճ՝ կապված ցորենի միջազգային գների բարձրացման հետ: Տարվա սկզբից ալյուրը Մոլդովայում թանկացել է 2.5 անգամ, Ուկրաինայում՝ 1.7 անգամ, Բելառուսում, Ռուսաստանում, Տաջիկստանում, Ղրղզստանում և Վրաստանում՝ 21 - 40%-ով, Ադրբեջանում՝ 10%-ով: Հայաստանում, նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատությամբ, ալյուրը թանկացել է ավելի քան 50%-ով:

ԱՊՀ երկրների սպառողական գների ինդեքսները (%)				
Երկիր	Նախորդ տարվա համեմատ			2003 թ. հունվար-նոյեմբերը 2002 թ. հունվար-նոյեմբերի համեմատ
	2000	2001	2002	
Հայաստան	99.2	103.1	101.1	104.4
Ադրբեջան	101.8	101.5	102.8	102.1
Վրաստան	104.0	104.7	105.6	104.6
Բելառուս	269.0	161.1	142.6	128.7
Ղազախստան	113.2	108.4	105.9	106.4
Ղրղզստան	118.7	106.9	102.1	102.9
Մոլդովա	131.0	109.6	105.2	111.3
Ռուսաստան	120.8	118.6	115.1	112.5*
Տաջիկստան	124.0	136.5	110.2	117.1
Ուկրաինա	128.2	112.0	100.8	104.9

* 2003 թ. նոյեմբերը՝ 2002 թ. նոյեմբերի համեմատությամբ:

ԱՊՀ երկրների 2000 թ. նոյեմբերից մինչև 2003 թ. նոյեմբերն ընկած ժամանակահատվածում սպառողական գների ինդեքսների հիման վրա հաշվարկվել են մի քանի վիճակագրական ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են գների փոփոխությունների տատանողականությունը:

2000 թ. նոյեմբերից մինչև 2003 թ. նոյեմբերը ԱՊՀ երկրների ՍԳԻ-ների հիման վրա (նախորդ ամսվա համեմատ) հաշվարկված մի քանի վիճակագրական բնութագրիչներ			
Երկիր	Միջին երկրաչափական	Լայնք (առավելագույն համաժ ճվազագույն)	Տատանումների գործակից (%)
Հայաստան	100.2	10.1	2.2
Ադրբեջան	100.2	2.1	0.6
Վրաստան	100.5	7.1	1.1
Բելառուս	102.9	6.6	1.6
Ղազախստան	100.6	1.9	0.5
Ղրղզստան	100.5	11.4	1.8
Մոլդովա	100.7	5.5	1.1
Ռուսաստան	101.2	3.5	0.7
Տաջիկստան	101.7	13.3	2.6
Ուկրաինա	100.4	4.4	1.0

Միջին երկրաչափական ցուցանիշը բնութագրում է տվյալ ժամանակահատվածում միջին ամսական տղաճը. համեմատաբար բարձր մակարդակ է գրանցվել Բելառուսում, Տաջիկստանում և Ռուսաստանում:

ԱՊՀ երկրներում ՍԳԻ տատանումների գործակիցները համեմատաբար փոքր են և վկայում են այն մասին, որ դրանք տատանվում են իրենց միջին արժեքին մոտ: Այնուամենայնիվ տատանումների գործակցի ամենաբարձր ցուցանիշները գրանցվել են Տաջիկստանում և Հայաստանում, ինչը հիմնականում պայմանավորված է Հայաստանի դեպքում՝ ՍԳԻ բարձր սեզոնայնությամբ:

Միևնույն ժամանակ, ինչպես ցույց են տալիս ՍԳԻ-ների ժամանակային շարքերի երեք բաղադրատարրերի (տրենդ, սեզոնայնություն և պատահական տարր) վերլուծության արդյունքները, Տաջիկստանում, Ղրղզստանում և Ուկրաինայում բավականին մեծ է պատահական տարրի ազդեցությունը (համապատասխանաբար 46.2, 44.3 և 38.6%): Նշենք նաև, որ Հայաստանում, Ադրբեջանում և Ղազախստանում զգալի է գների սեզոնային տատանումների ազդեցությունը (համապատասխանաբար 83.7, 80.8 և 73.9%):

ԱՊՀ երկրների միջպետական վիճակագրական կոմիտեի տվյալներով՝ 2003թ. հունվար-նոյեմբերին ԱՊՀ երկրների ՀՆԱ-ն իրական արտահայտությամբ, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ, աճել է միջինը 7%-ով: Հունվար-նոյեմբեր ամիսներին ՀՆԱ համեմատաբար բարձր իրական աճ է գրանցվել Հայաստանում (15.1%), Ադրբեջանում (10.9%) և Տաջիկստանում (10.2%): Միաժամանակ արդյունաբերական արտադրանքի բարձր իրական աճ է գրանցվել Հայաստանում (17.9%), Ղրղզստանում (16.8%), Մոլդովայում (16.4%) և Ուկրաինայում (15.5%):

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ Հայաստանում սղաճի մակարդակը վերջին մի քանի տարիներին ԱՊՀ մյուս երկրների համեմատ ցածր է: Չնայած դրան ՍԳԻ տատանողականությունը ԱՊՀ մյուս երկրների համեմատ բավականին բարձր է, ինչը պայմանավորված է ինչպես սպառողական զամբյուղում սեզոնային ապրանքների բարձր տեսակարար կշռով, այնպես էլ դրանց խիստ սեզոնայնությամբ: Հատկանշական է նաև, որ վերջին երեք տարիներին Հայաստանի տնտեսական աճը զգալիորեն գերազանցել է ԱՊՀ երկրների միջին տարեկան տնտեսական աճի ցուցանիշի մակարդակը:

ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՊԱՅԱՆՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ

Դրամավարկային քաղաքականություն

Ինչպես նախորդ տարիներին, 2003 թվականին ևս, հաշվի առնելով գների տատանումների սեզոնայ-
նությունը, տարեկան մինչև 3% ծրագրային ցուցա-
նիշին հասնելու կիսամյակային սցենարը նախատեսում էր տարեկան ծրագրված
մակարդակի ապահովումն առավելապես առաջին կիսամյակում, մասնավորապես
հունվարին ակնկալվող բարձր սղաճի հաշվին: Այս պարագայում երկրորդ կի-
սամյակին բաժին է ընկել զրոյական սղաճ, թեև ըստ եռամսյակային սեզոնայնու-
թյան երրորդ եռամսյակում ակնկալվում էր դեֆլյացիա՝ պայմանավորված գյուղ-
մթերքների գների անկմամբ (5.3%) և չորրորդում նույնքան սղաճ՝ կապված
ամանորյա տոներին գների կտրուկ աճի հետ:

Նշենք, որ սղաճի վարքագիծն առաջին կիսամյակում առավելապես կրկնել է
նախորդ տարվա միտումները՝ ուղեկցվելով նմանատիպ մակրոտնտեսական
դրսևորումներով: Մասնավորապես, առաջին կիսամյակում արձանագրված
բարձր տնտեսական աճի (14.8%՝ ծրագրված 8.6%-ի փոխարեն), գյուղատնտե-
սությունում վեգետացիոն շրջանի ուշացման և հացի գների բարձրացման պա-
րագայում տարվա երկրորդ կեսին գրանցված սղաճը գերազանցել է ծրագրված
ցուցանիշը 3.5 տոկոսային կետով: Սղաճի բարձր ցուցանիշի ձևավորմանը
նպաստել է նաև նախորդ տարեվերջին փողի առաջարկի կտրուկ աճը (չորրորդ
եռամսյակում փողի բազան ավելացել է 38.4%-ով), որի լազային ազդեցությունը
գների վրա դրսևորվել է 2003 թ. առաջին կեսին:

Դրամավարկային քաղաքականության առաջին կիսամյակի արդյունքներով
փողի ագրեգատների ձևավորված փաստացի մակարդակները գրեթե համընկել
են ակնկալվող ցուցանիշներին: Դա պայմանավորված էր նրանով, որ ԿԲ-ն իրա-
գործել է նախանշված սցենարը, որը ենթադրում էր նախորդ տարեվերջին փողի
առաջարկի աննախադեպ մեծ ծավալի ընդլայնման պայմաններում տարեսկզբին
դրա աստիճանական կրճատում ու փողի պահանջարկի գերազանցմամբ կառա-
վարում: Չճշգրտելով դրամավարկային ծրագրի ուղղությունները՝ փողի պահան-
ջարկի աճի բարձր տեմպերի պարագայում ԿԲ-ն կրճատել է փողի պահանջարկի
և առաջարկի միջև ճեղքվածքը: Առաջին կիսամյակում ծրագիրը չի ճշգրտվել
նաև այն հիմնավորմամբ, որ երրորդ եռամսյակում ակնկալվում էին վեգետացիոն
շրջանի ուշացման և հացի գների բարձրացման հակառակ դրսևորումները,
որոնց ազդեցությամբ ոչ միայն կապահովվեր եռամսյակի համար նախատեսված
դեֆլյացիան, այլ կչեզոքացվեր գրանցված շեղումը՝ իրատեսական դարձնելով
տարեկան ծրագրային ցուցանիշի իրագործումը:

Ինչևէ, երկրորդ կիսամյակի ծրագրային ուղղություններում ԿԲ-ն կատարել է
ճշգրտումներ ընդլայնման ուղղությամբ, քանի որ բարձր տնտեսական աճին
համահունչ դրսևորվել է նաև փողի մեծ պահանջարկ. տարեվերջին 111.3 մլրդ
դրամ սկզբնական ծրագրային ցուցանիշի փոխարեն ապահովել փողի բազայի
119.0 մլրդ դրամ մակարդակ կամ տարեկան 0.1%-ի փոխարեն՝ 6.9% աճ:

Երկրորդ կիսամյակում ձևավորված դրամավարկային միջավայրը նույնպես
համընկել է ակնկալիքներին. փողի և դրամային զանգվածների միջին աճը չոր-
րորդ եռամսյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատու-
թյամբ, կազմել է համապատասխանաբար 15.9% և 18.5%, այն դեպքում, երբ այդ
աճը երկրորդ եռամսյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմա-
տությամբ, կազմել է 25.4% և 36.5%: Այս արդյունքները վկայում են այն մասին,
որ, ինչպես և ծրագրվել էր, նախորդ տարվա վերջին փողի ագրեգատների մեծա-
ծավալ ընդլայնումից հետո ԿԲ-ն այն նվազեցրել է աստիճանաբար, և տարե-
վերջյան աճի տեմպերը համահունչ են եղել արձանագրված տնտեսական աճին:

2003 թվականին փողի զանգվածի կառուցվածքում 4.2 տոկոսային կետով
նվազել է բանկային համակարգից դուրս շրջանառվող կանխիկի տեսակարար
կշիռը՝ կազմելով 39.5%, որը հիմնականում տեղի է ունեցել առաջին կիսամյա-
կում և պահպանվել մինչև տարեվերջ: Դրան հակառակ մոտ 4 տոկոսային կետով

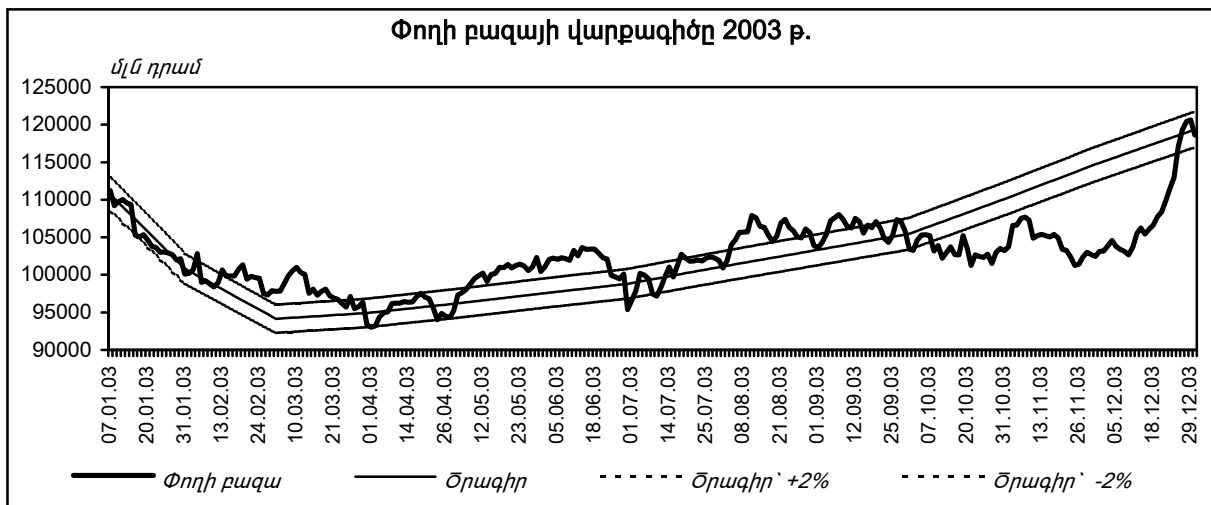
աճել է արտարժութային ավանդների տեսակարար կշիռը և տարեվերջին կազմել 42.9%-՝ առաջին կիսամյակի 41.4%-ի փոխարեն: Հարկ է նշել, որ ավանդների աճն արդյունք է վերջին տարիների բարձր տնտեսական աճի, հետևաբար և ներքին խնայողությունների զգալի ավելացման և այն, որ դրան զուգահեռ տեղի է ունենում նաև կանխիկի տեսակարար կշռի նվազում, վկայում է այն մասին, որ տնտեսությունում ձևավորված խնայողությունների մի մասը ներդրվել է բանկային համակարգում: Ինչ վերաբերում է դրամային ավանդներին, ապա դրանց տարեկան աճի տեմպը հանդնկել է փողի զանգվածի աճի տեմպի հետ, որի արդյունքում դրանց տեսակարար կշիռը մնացել է գրեթե անփոփոխ:

Նախորդ տարվա վերջի կտրուկ աճից հետո 2003 թ. առաջին կեսին փողի առաջարկի աստիճանական նվազման մասին են վկայում փողի և դրամի շրջապտույտի արագությունների՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ առաջին կիսամյակում նվազման բավականին բարձր միջին տեմպերը, որոնք երկրորդ եռամսյակում կազմել են համապատասխանաբար 29.6% և 13.2%: Երկրորդ կիսամյակում, պայմանավորված փողի ագրեգատների համեմատ ՀՆԱ իրական աճի առաջանցիկ տեմպերով, փողի շրջապտույտի արագության նվազման տեմպերը դանդաղել են. 4-րդ եռամսյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ՝ 25.7%-ով, իսկ դրամի շրջապտույտի արագությունն աճել է 2.4%-ով: Այսինքն, տնտեսական բարձր աճով պայմանավորված փողի բարձր պահանջարկի պարագայում ԿԲ-ն, ինն ամսվա արդյունքներով արձանագրված բարձր սղաճի զսպման նպատակով հոկտեմբերից իրականացրել է ծրագրի համեմատ առավել կրճատողական քաղաքականություն, և միայն դեկտեմբերի վերջին բյուջետային մեծածավալ ծախսումների հետևանքով փողի բազան հասել է ծրագրված մակարդակին:

2003 թվականին, պայմանավորված մեծածավալ արտաքին ֆինանսական ներհոսքով, դիտվել է բանկային համակարգի ՁԱԱ-ի 48.9 մլրդ դրամի աճ, որը գրեթե հավասարաչափ է բաշխվել ԿԲ-ի և բանկերի ՁԱԱ-ի միջև՝ համապատասխանաբար 27.2 մլրդ և 21.7 մլրդ դրամ: Փողի առաջարկի նման ընդլայնումը 18.2 մլրդ դրամով չեզոքացվել է ՁՆԱ-ի նվազմամբ, որը տեղի է ունեցել բացառապես բանկային համակարգի հանդեպ պետական հատվածի պարտավորությունների և զուտ այլ ակտիվների նվազման հաշվին: Տնտեսության ներքին վարկավորման կառուցվածքում պետական հատվածի պարտավորությունները նվազել են 16.5 մլրդ դրամով, ինչն ուղեկցվել է մասնավոր հատվածի վարկավորման աճով (10.6 մլրդ դրամ), ընդ որում, աճն արձանագրվել է բացառապես տարվա երկրորդ կեսին՝ գործարար ակտիվության առավել աշխույժ ժամանակահատվածում:

Տարվա ընթացքում տնտեսության փողայնացման աճին նպաստել է դրամային բազմարկչի աճողական վարքագիծը. միջին եռամսյակային տվյալներով առաջին կիսամյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատությամբ աճել է 5.6%-ով, իսկ երկրորդում՝ 5.4%-ով՝ կազմելով համապատասխանաբար 1.13 և 1.18 (տարեկան աճը՝ 6.5%): Ի տարբերություն դրամային, փողի բազմարկիչը նվազել է 1.7%-ով, որը հիմնականում պայմանավորվել է տարեսկզբին (արտահայտվել է առաջին եռամսյակի միջին ցուցանիշի կտրուկ նվազմամբ) կատարված վիճակագրական ճշգրտմամբ, երբ փողի ագրեգատների հաշվարկից զտվել են մեկ բանկի ցուցանիշները, որոնց մեջ գերակշռել են արտարժութային ավանդները: Այդ ճշգրտումը բացառելու դեպքում փողի բազմարկչի վարքագիծը ևս արտացոլում է աճի միտումներ: Ընդ որում, բազմարկիչների աճը զսպվել է շրջանառությունում եղած կանխիկի մեծածավալ աճով և ավելցուկ պաշարների մշտապես պահպանված բարձր մակարդակով (3.6 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի 1.7 մլրդ դրամի փոխարեն): Վերջինս որոշ չափով կրել է հուլիսից պարտադիր պահուստավորման նորմայի՝ 8-ից 6% իջեցման ազդեցությունը, թեև այդ փոփոխության արդյունքում ազատված իրացվելիության մի մասը բանկերը նախօրոք տեղաբաշխել էին: Այդուհանդերձ, իրացվելիության ավելցուկի բարձր մակարդակը վկայում է բանկային համակարգի կողմից տնտեսության վարկավորման ֆինանսական միջնորդության ցածր աստիճանի մասին, և բանկերը գերադասում են ներգրավված միջոցները պահել իրենց արտասահմանյան թղթակցային և ավանդային հաշիվներում:

2003 թվականին փողի բազան ավելացել է 6.6%-ով կամ 7.3 մլրդ դրամով, իսկ միջին տարեկան աճը կազմել է 25.1%: Նշենք, որ փողի բազայի կառավարման գործընթացը ինչպես նախորդ տարի, այս տարի ևս մեծապես պայմանավորվել է սղաճի, որպես ԿԲ գլխավոր նպատակի վրա ազդեցության մի շարք գործոնների դրսևորմամբ: Այս տեսանկյունից փողի բազայի վարքագիծը կարելի է տարանջատել ըստ կիսամյակների: Առաջինում այն կառավարվել է հիմնականում տատանումների թույլատրելի միջակայքի վերին հատվածում, իսկ որոշ դեպքերում դրա գերազանցմամբ՝ ելնելով բարձր տնտեսական աճի պայմաններում փողի պահանջարկի աճի տեմպերի դրսևորումներից (հունիսի վերջին, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատությամբ՝ 28.2% աճ): Երկրորդում փողի բազան կառավարվել է ներքին սահմանից ցածր, որը նպատակաուղղված էր սղաճի ծրագրային ցուցանիշի համեմատ գների աճի արագ տեմպերի զսպմանը (դեկտեմբերի վերջին, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատությամբ՝ 6.6% աճ):

Փողի բազայի կառուցվածքում աճի գերակշիռ մասը՝ 4.8 մլրդ դրամ կամ 5.2%-ը բաժին է ընկել ԿԲ-ից դուրս գտնվող կանխիկին, որն ուղեկցվել է նաև ԿԲ-ում բանկերի թղթակցային հաշիվների մնացորդի 2.6 մլրդ դրամով ավելացմամբ:

ԿԲ կողմից փողի առաջարկի աճը տարվա ընթացքում ապահովվել է բացառապես ՀՀ ԿԲ ԶՆԱ-ի ավելացման հաշվին՝ 27.2 մլրդ դրամ կամ 20.8%, որի գերակշիռ մասը բաժին է ընկել երկրորդ կիսամյակին՝ պայմանավորված ԿԲՎ V վարկային ծրագրի վերջին մասնաբաժնի և Լինսի հիմնադրամի դրամաշնորհի ստացմամբ:

ՀՀ ԿԲ ԶՆԱ-ն նվազել են 19.9 մլրդ դրամով կամ 102.8%-ով, այդ թվում՝ ԿԲ հանդեպ Կառավարության պարտավորությունները նվազել են 21.8 մլրդ դրամով՝ պայմանավորված Փանծապետարանի միասնական հաշվի միջոցների նվազմամբ, բանկերի պարտավորությունները՝ 1.8 մլրդ դրամով, որը տեղի է ունեցել ավելի քան 3.2 մլրդ դրամ գումարով համակարգային վարկի դուրսգրման և «Վերականգնման վարկերի բանկի» (KfW) կողմից իրականացվող վարկավորման ծրագրի շրջանակներում բանկերին 1.5 մլրդ դրամի վարկի տրամադրման արդյունքում: Իրացվելիության ավելցուկի բարձր մակարդակի առկայության պարագայում 2003 թվականին բավականին ակտիվ կիրառություն է ունեցել մշտական հնարավորության ավանդային գործիքը՝ միջին ամսական 4.2 մլրդ դրամ համախառն ծավալով: Վերջին երկու ամսում ներդրվել է ևս մեկ ներքաշող գործիք՝ արժույթային սվոփը, որի միջոցով հնարավոր է դարձել կրճատել 2.1 մլրդ դրամ համախառն ծավալի դրամային իրացվելիություն:

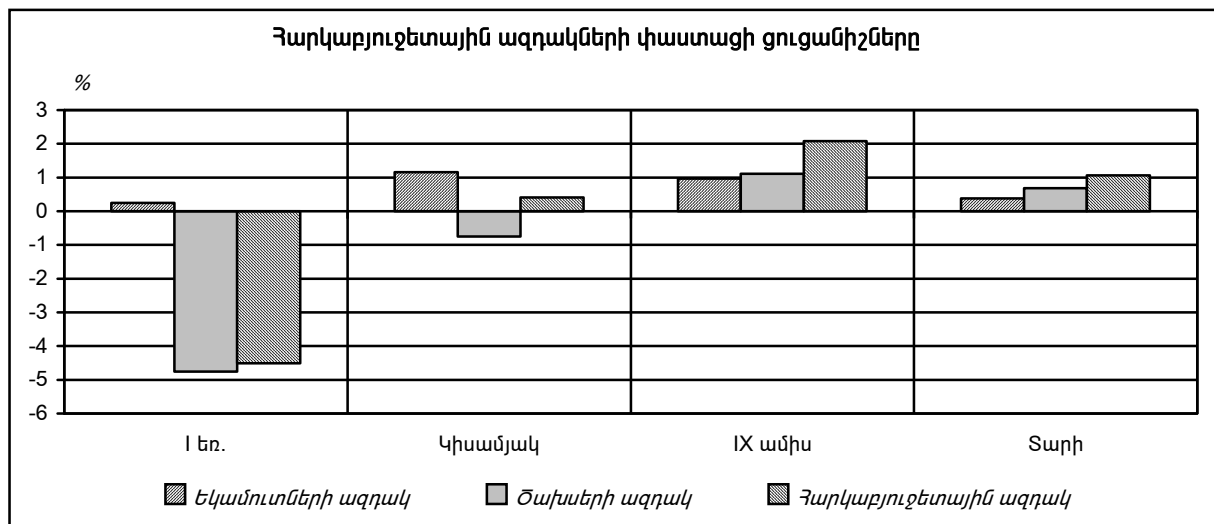
Համակարգային վարկի դուրսգրումն անդրադարձել է նաև ԿԲ զուտ այլ ակտիվների ցուցանիշի վրա, որի ազդեցությամբ վերջինս տարվա ընթացքում աճել է 3.7 մլրդ դրամով:

Ֆինանսական շուկայում 2003 թվականին արագացել են տոկոսադրույքների նվազման տեմպերը՝ պայմանավորված բանկային համակարգում ավելցուկային իրացվելիության բարձր մակարդակով: Մասնավորապես, ՊՊ առաջնային շուկայում 9-12 ամսյա և 1 տարուց ավելի ժամկետայնությամբ արժեկտրոնային պարտատոմսերի եկամտաբերությունը տարեկան համապատասխանաբար 15.6%-ից և 19.7%-ից դեկտեմբերի վերջին իջել է 9.7% և 14.3%: Տոկոսադրույքների նվազում է դիտվել նաև ՊՊ և ռեպո երկրորդային շուկաներում: Ելնելով դրանից ԿԲ-ն իջեցրել է իր գործառնությունների տոկոսադրույքները. ռեպո համաձայնագրերինը՝ 13.5%-ից 7%-ի, լոնբարդային վարկերինը՝ 28%-ից 20%-ի և ավանդներինը՝ 6%-ից 3.5%-ի:

Ամփոփելով՝ նշենք, որ չնայած տարեվերջին ծրագրային ցուցանիշի համեմատությամբ սղաճի զգալի շեղմանը, ԿԲ-ն միջինժամկետ հատվածում իրատեսական է համարում ցածր և կայուն՝ մինչև 3% սղաճի ապահովումը՝ միաժամանակ ակնկալելով մի շարք ռիսկերի հնարավոր ազդեցությունը (կներկայացվի հաշվետվության վերջին բաժնում):

Հարկաբյուջետային քաղաքականություն⁴

2003 թվականի առաջին կիսամյակում արձանագրված հարկային եկամուտների նախատեսված ծավալների ապահովման գործընթացը շարունակվել է նաև երկրորդ կիսամյակում: Արդյունքում, հարկերի տարեկան ցուցանիշը կազմել է ծրագրվածի 102.6%-ը, սակայն արձանագրված բարձր տնտեսական աճի պայմաններում հարկեր/ՅՆԱ ցուցանիշը զիջել է ծրագրված մակարդակը և կազմել ՅՆԱ-ի 17%-ը: Ծրագրված մակարդակից շեղում է արձանագրվել նաև ծախսերի գծով՝ պայմանավորված բյուջեի արտաքին ֆինանսական հոսքերի՝ մասնավորապես նպատակային ծրագրերի և դրամաշնորհների նախատեսված ծավալների թերի ստացմամբ և ծախսերի որոշ հոդվածների տնտեսումներով: Արդյունքում բյուջեի ծախսերը կազմել են նախատեսվածի 96.7%-ը:

2003 թվականին հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ամբողջական պահանջարկի վրա ունեցել է 1.1% ընդլայնողական ազդեցություն²⁵ ծրագրված 0.5% ընդլայնողականի դիմաց: Ընդ որում, ազդակների՝ ծրագրվածի համեմատությամբ նշված շեղումն ավելի շատ դրսևորվել է եկամուտների գծով. գրանց-

⁴ Հարկաբյուջետային հատվածը վերլուծելիս հաշվի են առնվել ՀՀ համախմբված բյուջեի ծրագրային և փաստացի նախնական ցուցանիշները, որոնք ստացվել են 2003 թ. ՀՀ պետական բյուջեի համամասնությունների, ինչպես նաև համայնքների և կենսաթոշակային ֆոնդի միջոցների ֆինանսական հոսքերի համախմբումից: Ներկայացված փաստացի ցուցանիշները ենթակա են ձգձգուման:

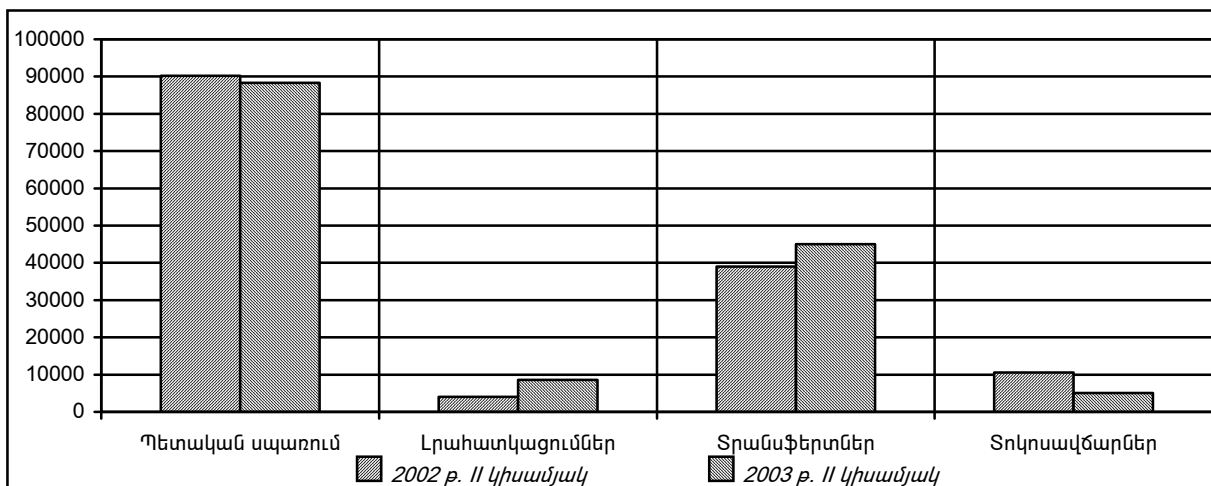
⁵ Ազդակների հաշվարկման մեթոդները ներկայացված են ՀՀ ԿԲ 2000 թ. Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի հավելված 3-ում: Ազդակների հաշվարկում օգտագործված են ՀՀ ԿԲ 2003 թ. Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի պետական հատվածի համախմբված բյուջեի ծրագրային և ձգձգված ցուցանիշները: Ազդակների ցուցանիշները հաշվարկված են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ:

վել է 0.4% ընդլայնողական ազդակի ցուցանիշ՝ ծրագրված 1% զսպողականի համեմատ (պայմանավորված ծրագրվածի համեմատ փաստացի ՀՆԱ-ի բարձր մակարդակով), իսկ ծախսերի գծով 0.7% ընդլայնողական ազդակ՝ ծրագրված 1.5% ընդլայնողականի փոխարեն: Ընդ որում, երկրորդ կիսամյակում հարկաբյուջետային ազդակը կազմել է 0.6% ընդլայնողական՝ պայմանավորված 0.8% եկամուտների զսպող և 1.4% ծախսերի ընդլայնող ազդակի ցուցանիշներով: Այսպիսով, երկրորդ կիսամյակի սղաճի բարձր մակարդակի ձևավորման վրա խթանիչ ազդեցություն է ունեցել նաև հարկաբյուջետային քաղաքականությունը:

2003 թվականին համախմբված բյուջեի եկամուտներն և դրամաշնորհները⁶ նախորդ տարվա համեմատությամբ աճել են 12.4%-ով և կազմել ՀՆԱ 21%-ը՝ նախորդ տարվա 22.3%-ի փոխարեն: Հարկային եկամուտներն աճել են 16.3%-ով: Թեև արդյունքում գերակատարվել է հարկերի ծրագրված մակարդակը, սակայն արձանագրված բարձր տնտեսական աճի պայմաններում հարկերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում նախորդ տարվա համեմատությամբ նվազել է 0.5%-ով: Գրեթե անփոփոխ է մնացել նաև ուղղակի հարկերի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում՝ կազմելով 2.6% կամ հարկային եկամուտների 15.0%-ը: Հարկային եկամուտների կառուցվածքում դեռևս շարունակվում է անուղղակի հարկերի գերակշռությունը՝ կազմելով հարկային եկամուտների մոտ 57.5%-ը, և ՀՆԱ 10%-ը: Ինչ վերաբերում է երկրորդ կիսամյակին, ապա բյուջեի եկամուտների ու դրամաշնորհների աճը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, կազմել է 14.4%, իսկ հարկային եկամուտներինը՝ 19.2%:

2003 թվականին հարկային քաղաքականության բնագավառում դրական ձեռքբերում էր նաև նախորդ տարիներին դրսևորված հարկային եկամուտների հավաքագրման անհամաչափության հարթումը. ամսվա վերջին օրը հավաքագրված հարկերի միջին տարեկան ցուցանիշը կազմել է 25 % (նախորդ տարվա 40%-ի փոխարեն), իսկ երկրորդ կիսամյակինը՝ 16.1%:

Գանձապետարանի միասնական հաշվում կուտակված միջոցների միջին օրական մնացորդը տարվա ընթացքում կազմել է 15.7 մլրդ դրամ, իսկ դեկտեմբերի վերջի դրությամբ՝ 32.2 մլրդ դրամ, այն դեպքում, երբ նախորդ տարի միասնական հաշվի միջոցների միջին օրական մակարդակը կազմել է 2.9 մլրդ դրամ, իսկ երկրորդ կիսամյակի ընթացքում՝ 3.4 մլրդ դրամ: Հարկ է նշել, որ միջոցների նման մեծածավալ կուտակումները, որոնք միջինում կազմել են թղթակցային հաշիվների մնացորդի մոտ 90%-ը, իսկ որոշակի ժամանակահատվածում նույնիսկ գերազանցել այն, էական ազդեցություն են ունեցել դրամավարկային քաղաքականության ծրագրման և իրականացման վրա: Բյուջեի արտաքին ֆինանսական հոսքերի նախատեսված ծավալների և ստացման ժամկետների անորոշությունը (ոչ բավարար տեղեկատվության պայմաններում), և դրանով էլ պայմանավորված պետբյուջեի ցուցանիշների ամսական, շաբաթական ծրագրերի ոչ բավարար մակարդակը 2003 թվականի ընթացքում մշտապես ազդել են դրամավարկային քաղաքականության ուղղության հստակեցման և բանկային իրացվելիության կառավարման գործընթացի վրա:

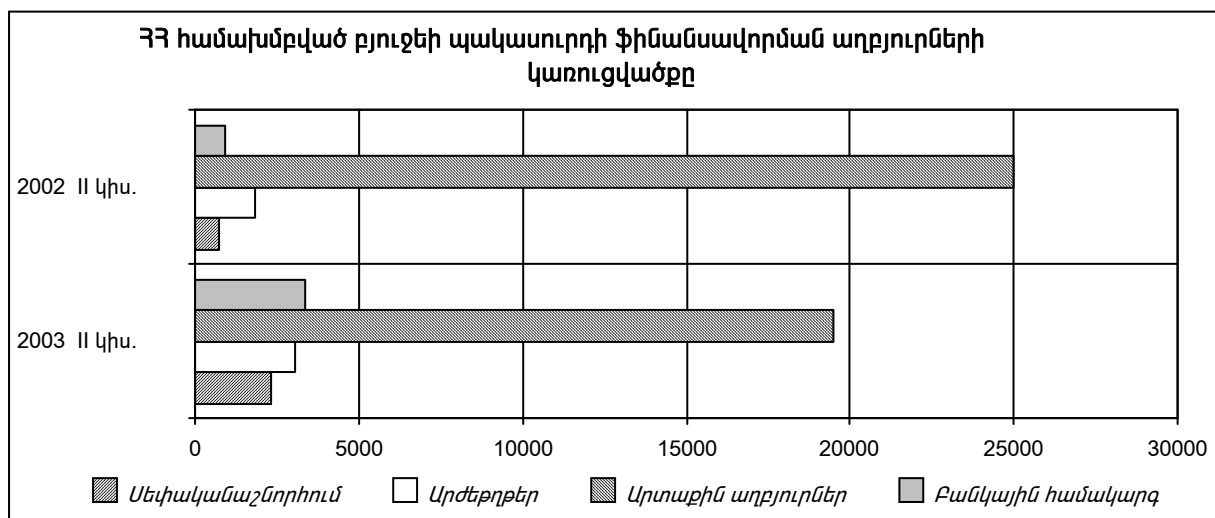

⁶ Ներառված են Լիմսի հիմնադրամից ստացված դրամաշնորհները:

2003 թվականին համախմբված բյուջեի ծախսերը, նախորդ տարվա համեմատությամբ, ավելացել են 10.7%-ով և կազմել ՀՆԱ 23%-ը: Ընդ որում, ընթացիկ ծախսերը, նախորդ տարվա համեմատությամբ, ավելացել են 6.6%-ով, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ ներառյալ Լինսի հիմնադրամի դրամաշնորհների հաշվին իրականացվող ծախսերը, աճել են 21.7%-ով: Նշված ցուցանիշները երկրորդ կիսամյակում աճել են համապատասխանաբար 2.1%-ով և 12%-ով: Ընթացիկ ծախսերը կազմել են ՀՆԱ 16.2%-ը, իսկ կապիտալ ծախսերը՝ ՀՆԱ 5.8%-ը՝ նախորդ տարվա համապատասխանաբար 18.3%-ի և 5.7%-ի փոխարեն: Հատկանշական է, որ պետական սպառումն ընթացիկ ծախսերի համեմատ ունեցել է առաջանցիկ աճ՝ կազմելով 15.6%: Ներքին ֆինանսավորման կապիտալ ծախսերը նախորդ տարվա համեմատությամբ աճել են 54.6%-ով, իսկ արտաքին ֆինանսավորման կապիտալ ծախսերը՝ 12.8%-ով: Վերջինս տարեկան ծրագրի համեմատությամբ կատարվել է 17%-ով՝ պայմանավորված Համաշխարհային բանկի նպատակային ծրագրերի թերի ֆինանսավորմամբ:

Բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորումը կազմել է ՀՆԱ 1.5%-ը՝ ծրագրված 3.1%-ի փոխարեն: Ընդ որում, տարեկան պակասուրդի 90%-ը ձևավորվել է երկրորդ կիսամյակում: Արտաքին աղբյուրներից զուտ մուտքերը կազմել են պակասուրդի 157.5%-ը կամ ՀՆԱ 2.4%-ը: Արտաքին աղբյուրների հաշվին բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորումը (ծրագրված 45.8 մլրդ դրամի փոխարեն փաստացի կազմել է 38.4 մլրդ դրամ) հիմնականում պայմանավորված էր ԾԻԳ-երի նախատեսված ծավալների թերի ստացմամբ:

Ներքին աղբյուրների հաշվին խնայողությունները կազմել են պակասուրդի 57.5 %-ը կամ ՀՆԱ 0.9%-ը: Վերջինս բացատրվում է բյուջեի միջոցների, ինչպես նաև ԿԲՎ հերթական մասնաբաժնի տարեվերջին ստացման և չծախսման հետևանքով Գանձապետարանի միասնական հաշվում ձևավորված խնայողություններով:

Պետական արժեթղթերի տեղաբաշխումից ստացվող մուտքերի հաշվին ֆինանսավորումը կազմել է 2.3 մլրդ դրամ կամ տարեկան պակասուրդի 9.4%-ը՝ ապահովելով տարեկան ծրագրի կատարումը, իսկ երկրորդ կիսամյակում զուտ ֆինանսավորումը կազմել է 2.0 մլրդ դրամ: Այս ոլորտում կարևոր ձեռքբերումներից է պետական արժեթղթերի ժամկետայնության երկարացումը՝ տոկոսադրույքների նվազմանը զուգահեռ: Այսպես, 2003 թվականին շրջանառության մեջ գտնվող արժեթղթերի միջին ժամկետայնությունը կազմել է 1 տարի՝ նախորդ տարվա 8 ամսվա փոխարեն:

Ընդհանուր առմամբ, Կառավարության կողմից փողի առաջարկի ընդլայնման և սղաճի կապի վերլուծությունը վկայում է, որ 2003 թվականին ձևավորված սղաճի վրա հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ունեցել է ընդլայնող ազդեցություն: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված է Լինսի հիմնադրամի միջոցների՝ ՀՀ ԿԲ-ում փոխարկմամբ և ծախսմամբ: Արդյունքում, Կառավարու-

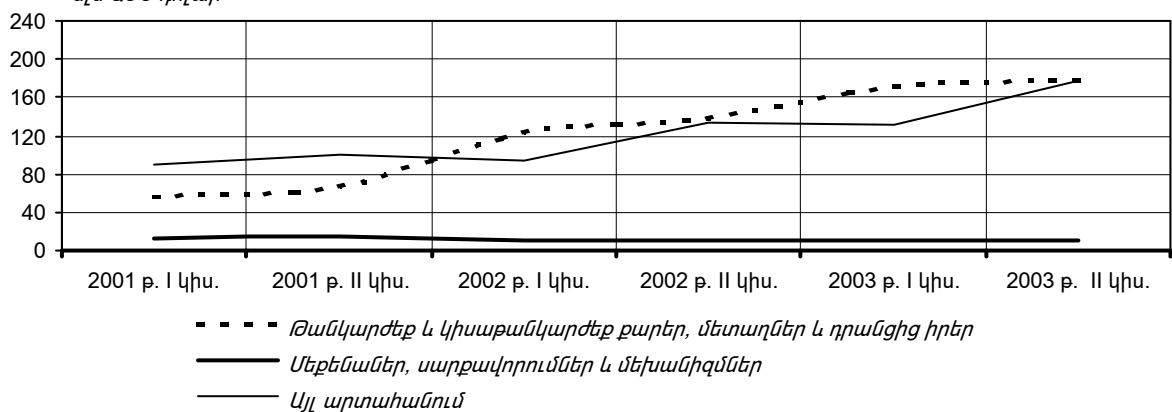
թյան կողմից Կենտրոնական բանկի միջոցով դրամի առաջարկի ընդլայնման սենյորաժի չափը, տարեկան միջին դրամային զանգվածում կազմել է 31%: Հաշվի առնելով, որ 2002 թվականին նույնպես բյուջեի գործառնությունների արդյունքում արձանագրվել էր դրամային զանգվածի զգալի աճ, ապա ակնհայտ է սենյորաժի ազդեցությունը սղաճի ցուցանիշի վրա: Նշվածը կարելի է սղաճին նպաստող գործոն դիտարկել նաև այն տեսանկյունից, որ բյուջեի ծախսերի միջոցով փողի առաջարկի ընդլայնումը, ի տարբերություն դրամավարկային գործառնությունների, բնակչության համար ուղղակի եկամուտ է և սղաճի վրա, որպես կանոն, ունի ազդեցության ավելի կարճ լագեր:

Արտաքին հատված

Ինչպես նախորդ տարիներին, այնպես էլ 2003 թվականին Հայաստանում գրանցված բարձր տնտեսական աճն իր արտացոլումն է գտել արտաքին առևտրում. մասնավորապես՝ արտաքին առևտրի շրջանառության ծավալները նախորդ տարվա համեմատությամբ աճել են 30.0% և կազմել 1947.5 մլն ԱՄՆ դոլար: Ներքին տնտեսությունում եկամուտների բարձր աճով պայմանավորված համախառն պահանջարկը հանգեցրել է ապրանքների ու ծառայությունների ներմուծման ծավալների աճի և առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի խորացման: Ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշռի պակասուրդի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում 2003 թվականին կազմել է 17.9%, իսկ ընթացիկ հաշվի պակասուրդը (ներառյալ պաշտոնական տրանսֆերտներ)՝ 6.7%:

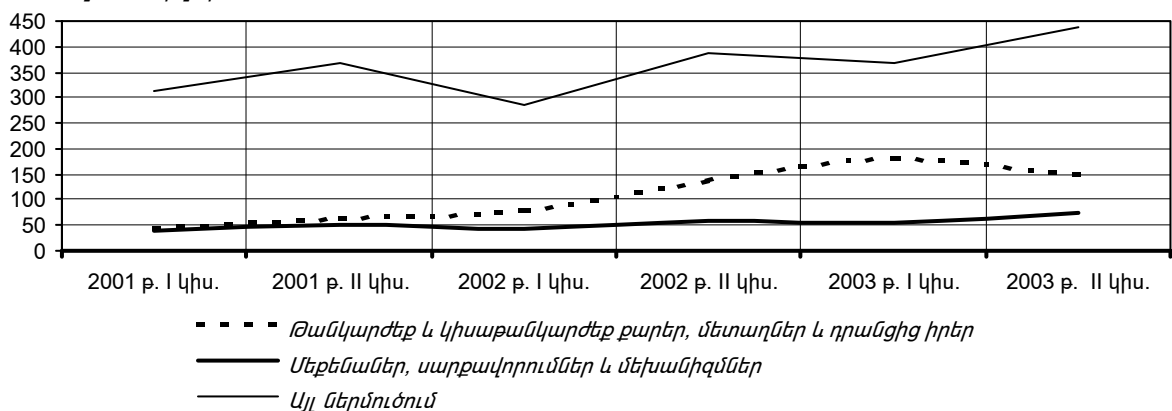
Արտահանման կառուցվածքը 2001-2003 թվականներին

մլն ԱՄՆ դոլար

Ներմուծման կառուցվածքը 2001-2003 թվականներին

մլն ԱՄՆ դոլար

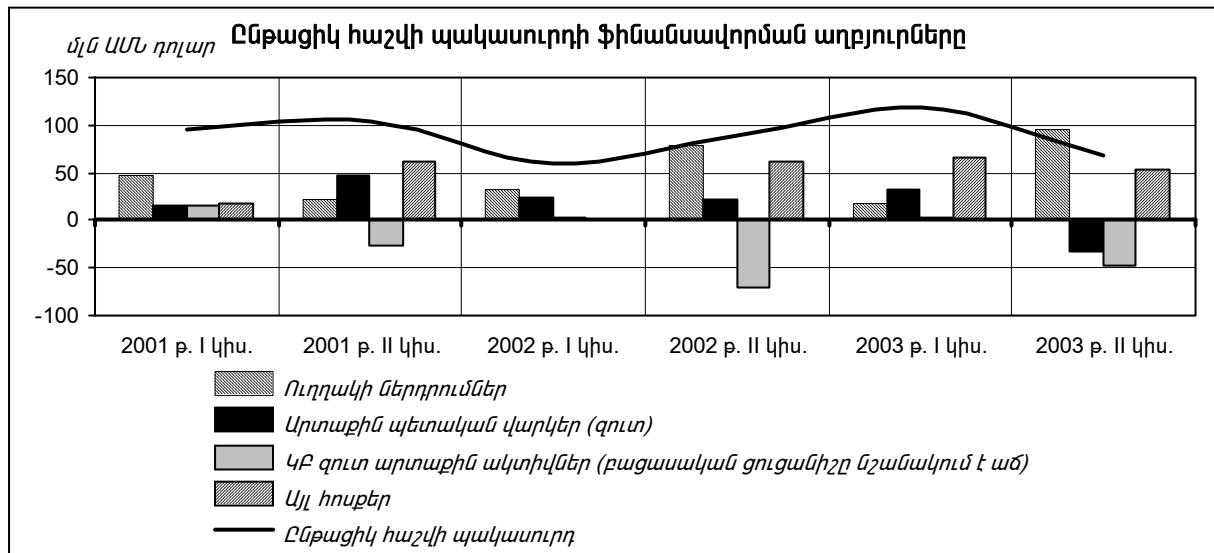

Արտաքին հատվածի ազդեցությունը ներքին տնտեսությունում ձևավորվող գների վրա կարելի է գնահատել երկկողմանի: Սղաճի վրա ազդեցության տեսանկյունից նախևառաջ կարևորվում է վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդի խորացումը 2003 թվականին, թեև երկրորդ կիսամյակում, նախորդ

տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կրճատվել է 19.0 մլն ԱՄՆ դոլարով: Պակասուրդի խորացումը պայմանավորվել է առևտրային հաշվեկշռի և ծառայությունների հաշվեկշռի պակասուրդների խորացմամբ, մինչդեռ եկամուտների և ընթացիկ տրանսֆերտների հոդվածներում նկատվել են աճի միտումներ: Ընթացիկ հաշվի պակասուրդի ավելացումը հանգեցրել է նաև տնօրինվող եկամուտների, ինչպես նաև համախառն պահանջարկի նվազման, որը սղաճի վրա ունեցել է զսպողական ազդեցություն:

2003 թվականին տնտեսության արտահանելի և ոչ արտահանելի հատվածներում նկատվել է աշխատավարձի աճ, որը մասնակիորեն պայմանավորված է արտահանելի հատվածում արտադրողականության աճով: Աշխատավարձի աճը, որպես համախառն պահանջարկը խթանող տարր, հանգեցրել է սղաճային ճնշումների ոչ արտահանելի ապրանքների հատվածում: Քանի որ ներքին տնտեսությունում առաջարկի համապատասխան աճի հնարավորությունները սահմանափակվել են ներդրումների ցածր մակարդակով, որի պատճառով լրացուցիչ առաջարկի ապահովումը տեղի է ունեցել ներմուծման միջոցով՝ տնտեսությունում ձևավորված պահանջարկի պայմաններում զսպելով գների հնարավոր ավելի բարձր աճը:

Մյուս կողմից՝ անվանական փոխարժեքի արժեզրկման վարքագիծը սղաճի վրա ունեցել է շատ փոքր ազդեցություն ընդլայնողական ուղղությամբ, թեև երկրորդ կիսամյակում նկատվել է որոշակի արժեքավորման միտում:

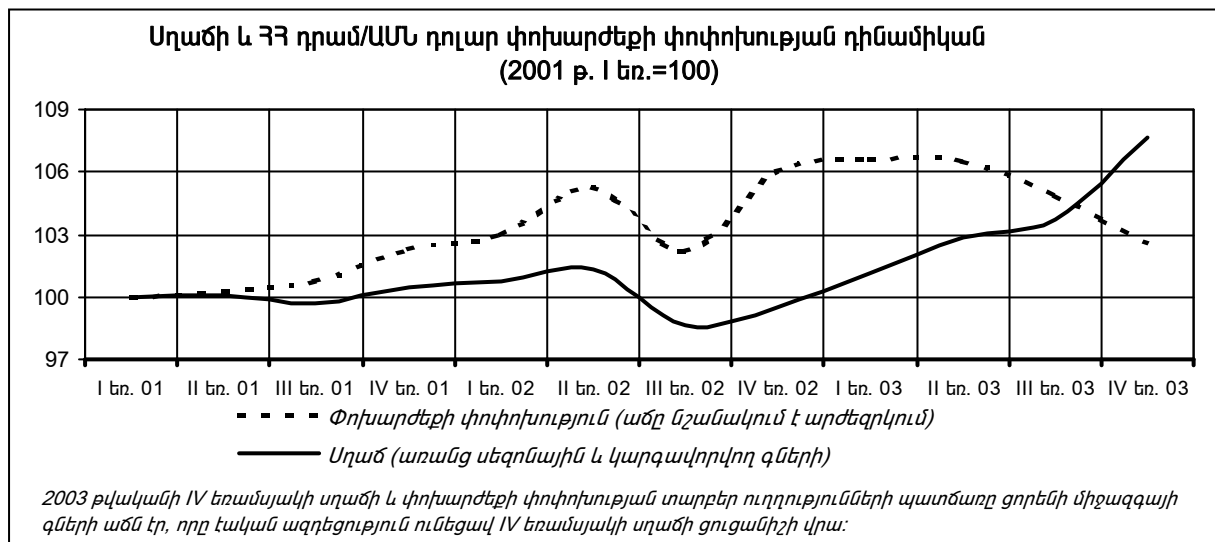
2003 թվականին առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը⁷ խորացել է 22.2%-ով՝ կազմելով 591.4 մլն ԱՄՆ դոլար (նախորդ տարի՝ 483.9 մլն ԱՄՆ դոլար): Երկրորդ կիսամյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատությամբ, պակասուրդը մնացել է գրեթե անփոփոխ և կազմել 301.0 մլն ԱՄՆ դոլար: Քանի որ արտահանման և ներմուծման ծավալների միջև ճեղքվածքը դեռևս բավականին մեծ է, արտահանման աճի առաջանցիկ տեմպը (33.7%) ներմուծման աճի նկատմամբ (28.1%) չի հանգեցրել առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի կրճատման: Արտահանման և ներմուծման աճը հիմնականում պայմանավորվել է «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբի արտահանման և ներմուծման ծավալների աճով, որոնք 2003 թվականին, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, կազմել են համապատասխանաբար 34.8% (349.4 մլն ԱՄՆ դոլար) և 54.3% (329.6 մլն ԱՄՆ դոլար), իսկ երկրորդ կիսամյակում, նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատությամբ՝ համապատասխանաբար 29.6% (177.7 մլն ԱՄՆ դոլար) և 9.6% (150.2 մլն ԱՄՆ դոլար): Սղաճի վրա ազդեցության տեսանկյունից առավել նպատակահարմար է բացառել վերը նշված, ինչպես նաև «Մեքենաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ» ապրանքախմբերը: Առանց

⁷ Ներմուծումն արտահայտված է CIF գներով, արտահանումը՝ FOB գներով:

այդ ապրաքախմբերի, առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը խորացել է 52.0 մլն ԱՄՆ դոլարով (11.6%-ով), որից 9.2 մլն ԱՄՆ դոլարով (3.7%-ով) պակասուրդի խորացումը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, գրանցվել է երկրորդ կիսամյակում: Ընդ որում, ապրանքների ներմուծման կառուցվածքում նկատվել է գրեթե բոլոր ներմուծվող ապրանքախմբերի աճի միտում:

Ընթացիկ հաշվի պակասուրդը 2003 թվականին խորացել է 40.1 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 168.1 մլն ԱՄՆ դոլար, թեև 2003 թվականի երկրորդ կիսամյակում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, կրճատվել է 20.2 մլն ԱՄՆ դոլարով (22.7%-ով) և կազմել 68.7 մլն ԱՄՆ դոլար: Եկամուտներ հոդվածն աճել է 14.4 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 102.5 մլն ԱՄՆ դոլար, ընթացիկ տրանսֆերտներն աճել են 38.1 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 211.5 մլն ԱՄՆ դոլար, ծառայությունների հաշվեկշիռը նվազել է 23.7 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 64.4 մլն ԱՄՆ դոլար:

Տարվա ընթացքում ընթացիկ հաշվի 188.1 մլն ԱՄՆ դոլար պակասուրդը հիմնականում ֆինանսավորվել է կապիտալ տրանսֆերտների ու օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների միջոցով: Կապիտալ տրանսֆերտները ֆինանսավորել են ընթացիկ հաշվի պակասուրդի 50.7%-ը (95.5 մլն ԱՄՆ դոլար), իսկ օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները՝ 60.3%-ը (113.5 մլն ԱՄՆ դոլար⁸): Նման ֆինանսական հոսքերի և ԿԲ գործառնությունների արդյունքում ԿԲ ՁԱԱ-ն աճել են 45.6 մլն ԱՄՆ դոլարով:

Սղաճի վրա արտաքին հատվածի ազդեցության մյուս ուղին ֆինանսական հոսքերի արդյունքում ձևավորվող փոխարժեքի վարքագծի փոփոխությունն է: Ընդ որում, այն դրսևորվում է ինչպես ներմուծվող ապրանքների գների, այնպես էլ սպասումների ձևավորման միջոցով: Վերը նշված խոշոր ֆինանսական ներհոսքի պայմաններում տարվա ընթացքում ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար միջին անվանական հաշվարկային փոխարժեքը կազմել է 578.8 դրամ՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ արժեզրկվելով ընդամենը 0.9%-ով. ընդ որում, երկրորդ կիսամյակում ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար միջին անվանական հաշվարկային փոխարժեքը կազմել է 571.0 դրամ, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ արժեքավորվելով 0.4%-ով:

2003 թվականի ընթացքում Կենտրոնական բանկի մասնակցությունը արտաթուրային շուկային նպատակաուղղված էր փողի բազայի կառավարմանը: Որպես իրացվելիություն ներքաշող գործիք Կենտրոնական բանկը կիրառել է արտաթուրային ինտերվենցիաներ, և տարվա ընթացքում իրականացրել է 38.0 մլն ԱՄՆ դոլարի վաճառք, որից 12.9 մլն ԱՄՆ դոլարը՝ երկրորդ կիսամյակում: Տար-

⁸ Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներում ներառված է նաև Ռուսաստանի պարտքի դինաց (62.8 մլն ԱՄՆ դոլար) ՀՀ կառավարության կողմից ձեռնարկությունների բաժնետոմսերի տրամադրումը:

վա արդյունքում ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կրճատման և նման ֆինանսական հոսքերի պայմաններում անվանական փոխարժեքը դրսևորել է արժեքավորման միտում՝ տարեվերջի դրությամբ կազմելով 566.0 ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար մակարդակ՝ 2002 թվականի տարեվերջի՝ 584.9 ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար փոխարժեքի համեմատությամբ:

Այս առումով անվանական փոխարժեքի ազդեցությունը սղաճի վրա կարելի է գնահատել փոքր-ինչ ընդլայնողական:

Տարվա ընթացքում փաստացի ձևավորված սղաճի և անվանական փոխարժեքի միտումների ազդեցությամբ իրական փոխարժեքն⁹ արժեզրկվել է 10.2%-ով, ընդ որում, տարվա երկրորդ կեսին նկատվել է արժեզրկման տեմպերի դանդաղում, որը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, կազմել է 8.0%: Տարեկան արժեզրկումը պայմանավորված է գործընկեր երկրներում սղաճի բարձր մակարդակով: Հայաստանում միջին տարեկան սղաճը կազմել է 4.7%, մինչդեռ գործընկեր երկրների միջին կշռված սղաճը՝ 9.0%: ՀՀ դրամի անվանական արդյունավետ փոխարժեքն արժեզրկվել է 5.7%-ով: Իրական փոխարժեքի նման բարձր տեմպերով արժեզրկումն իր բարենպաստ ազդեցությունն ունենալով ընթացիկ հաշվի բարելավման ուղղությամբ, կարող է հետագայում գների վրա ընդլայնողական ազդեցություն ունենալ:

Իրական հատված

2003 թվականի 13.9 % տնտեսական աճին էականորեն նպաստել է ամբողջական պահանջարկը, մասնավորապես ներքին պահանջարկի մասով: Ներքին պահանջարկի աճը գերազանցել է ծրագրային ցուցանիշը 6.2 տոկոսային կետով և կազմել 12.5%՝ ընդամենը 1.4 տոկոսային կետով զիջելով ամբողջական առաջարկի աճի տեմպին:

Ներքին պահանջարկի՝ ծրագրայինից ավելի աճը հիմնականում դրսևորվել է մասնավոր ներդրումների, ինչպես նաև համախառն սպառման սպասվածից բարձր աճով:

Մասնավոր հատվածում ներքին պահանջարկի բարձր աճին առավելապես նպաստել է մասնավոր ներդրումների իրական աճը, որը կազմել է 39.1%՝ 35.1%-ով ծրագրվածից ավելի: Մասնավոր ներդրումների աճը պայմանավորել են մի շարք գործոններ, այդ թվում՝ Լինսի հիմնադրամի միջոցներով կատարվող աշխատանքները և մասնավոր արտաքին ֆինանսական ներհոսքը:

2003 թ. և նախորդ մի քանի տարիների եկամուտների աճով պայմանավորված՝ մասնավոր սպառումն իրական արտահայտությամբ աճել է 8.5%-ով՝ ծրագրային մակարդակը գերազանցելով 4.5 տոկոսային կետով: Չնայած իրական մասնավոր սպառման ծրագրային մակարդակի գերազանցմանը՝ ՀՆԱ առաջանցիկ աճի պայմաններում մասնավոր սպառման կշիռը ՀՆԱ-ում չարունակ մվազել է՝ նախորդ տարվա 89.6%-ի փոխարեն կազմելով 85.2%:

Պետական հատվածը ևս զգալիորեն նպաստել է ներքին պահանջարկի ընդլայնմանը: Պետական սպառման իրական աճը տարվա կտրվածքով կազմել է 10.4%: Պետական ծախսերի աճը հիմնականում պայմանավորվել է հարկային եկամուտների և արտաքին ֆինանսավորման ծավալների աճով:

Պետության կողմից կատարված ներդրումների տարեկան աճը իրական արտահայտությամբ կազմել է 19.3%, մինչդեռ ծրագրվել էր 45.9% ցուցանիշ: Ծրագրայինից այդպիսի շեղումը բացատրվում է ներդրումային ծրագրերի արտաքին ֆինանսավորման՝ հիմնականում ԾԻԳ-երի և որոշ չափով՝ նաև Լինսի հիմնադրամի միջոցների թերի ստացմամբ:

Արտաքին հատվածը երկակի ազդեցություն է ունեցել ինչպես ներքին, այնպես էլ համախառն պահանջարկի զարգացումների առումով:

Տարվա արդյունքերով գրանցված արտահանման 26.7% աճը՝ հիմնականում պայմանավորված ներքին արտադրանքի արտաքին մրցունակության բարձրաց-

⁹ Հաշվարկված է 10 առևտրային գործընկեր երկրների (առանց Բելգիայի) 1997-2001 թթ. կշիռներով՝ միջին երկրաչափականի մեթոդով (տես ս 2004 թվականի Դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում):

մամբ, խթանող ազդեցություն է ունեցել պահանջարկի վրա: Սակայն համախառն պահանջարկի աճը հանգեցրել է ներմուծման ծավալների բավականին բարձր՝ 23.5% աճի: Ներմուծման ծավալների նման աճի պայմաններում զուտ արտահանումը նախորդ տարվա համեմատությամբ նվազել է մոտ 25%-ով, որը որոշակիորեն զսպել է պահանջարկի ընդլայնումը:

Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների աճը 2003 թ. (իրական արտահայտությամբ)*		
Ցուցանիշներ	2002 թ. համեմատ, փաստացի (%)	2002 թ. համեմատ, ծրագրային (%)
Իրական ՀՆԱ	13.9	6.0
Ներքին պահանջարկ	12.5	6.3
Սպառում	8.7	4.5
Պետական	10.4	10.0
Մասնավոր	8.5	4.0
Կապիտալ ներդրումներ	33.6	15.6
Պետական	19.3	45.9
Մասնավոր	39.1	4.0
Ներմուծում	23.5	11.4
Արտահանում	26.7	16.6
* Համախառն պահանջարկի բաղադրատարրերի իրական աճը ՀՀ ԿԲ գնահատումներն են՝ հիմնված հունվար-սեպտեմբերի փաստացի ցուցանիշների վրա:		

ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ

Տնտեսության ճյուղային զարգացումները

2003 թվականին ՀՆԱ իրական աճը կազմել է 13.9%: Տնտեսության չորս հիմնական ճյուղերից տնտեսական աճին առավելագույնս նպաստել է շինարարության ճյուղը՝ 5.7 տոկոսային կետով: Ծառայությունների և արդյունաբերության ճյուղերը կազմել են համապատասխանաբար 3.3 և 3.1 տոկոսային կետ: Գյուղատնտեսությանը բաժին է ընկել տնտեսական աճի ընդամենը 1 տոկոսային կետ:

Տարվա ընթացքում շարունակվել են նախորդ տարում արդյունաբերության ճյուղում գրանցված զարգացումները: Աճի տեմպը 2003 թվականին կազմել է 14.9%, որը 0.7 տոկոսային կետով բարձր է նախորդ տարվա ցուցանիշից: Կառուցվածքային զարգացման տեսանկյունից ճյուղում պահպանվել են նախորդ տարիներին դրսևորված միտումները: Մասնավորապես, արդյունաբերության աճի գերակշիռ մասը՝ 14.4%-ը, կրկին բաժին է ընկել վերամշակող արդյունաբերությանը: Ընդ որում, արտադրանքի աճի 7.6%-ն ապահովել է միայն սննդի արդյունաբերության ճյուղը, իսկ մոտ 5.2%-ը՝ աղամանդագործության և ոսկերչական արտադրատեսակների արտադրության ճյուղը:

Ինչպես արդյունաբերական արտադրանքի թողարկման ծավալների, այնպես էլ դրանց գների ձևավորման հարցում էական են եղել վերամշակող՝ հատկապես սննդի արդյունաբերության ճյուղի զարգացումները: Մասնավորապես, արդյունաբերական գների ինդեքսը կրել է հացահատիկի միջազգային գների թանկացման ազդեցությունը և ամրագրվել բավականին բարձր՝ 108.9%: Վերջինս իր ազդեցությունն է ունեցել գների բարձր մակարդակի ձևավորման վրա:

2003 թվականին գյուղատնտեսության ոլորտում թողարկման ծավալների աճը սպասվածից ավելի էր՝ պայմանավորված տարվա վերջին ամսին գրանցված 18.5% աննախադեպ բարձր աճով: Տարեկան արդյունքներով գյուղատնտեսության աճը կազմել է 4.3%՝ նախորդ տարվա 4.4% և ծրագրված 2% աճի փոխարեն:

Ինչպես նախորդ տարի, այս տարի ևս հետաձգվեց վեգետացիոն շրջանը, որը հացամթերքների միջազգային գների աճի ազդեցության հետ մեկտեղ հանգեցրեց գյուղատնտեսական մթերքների իրացման գների բարձր՝ 109.1% մակարդակի ձևավորմանը: Գյուղմթերքների իրացման գների բարձր մակարդակը հավասարաչափ ազդեցություն ունեցավ ինչպես սղաճի, այնպես էլ ՀՆԱ դեֆլյատորի մակարդակների ձևավորման հարցում:

Կապիտալ շինարարությունում այս տարի ևս գրանցվել են աճի բարձր ցուցանիշներ. 2003 թվականին ճյուղի աճը կազմել է 40%: Ընդ որում, կապիտալ շինարարության ծավալների 58.5%-ն իրականացվել է բնակչության, մոտ 18.9%-ը՝ Լիմսի հիմնադրամի, 12.4 %-ը՝ կազմակերպությունների միջոցների հաշվին:

Եթե տնտեսության մյուս ճյուղերում տարվա կտրվածքով նկատվել է գների առաջանցիկ աճ նախորդ տարվա համեմատ, ապա շինարարության գների աճը 2.6 տոկոսային կետով զիջել է նախորդ տարվա ցուցանիշը և կազմել 101.4%: Կապիտալ շինարարության գների համեմատական ցածր ցուցանիշը բացատրվում է այն հանգամանքով, որ ճյուղի արդյունքը ներդրումային կամ ոչ սպառողական բնույթի է, գները չեն կրում արտաքին կամ սեզոնային գործոնների ազդեցությունը, և, ըստ էության, բարձր առաձգականություն չունեն նաև եկամուտների նկատմամբ: Ուստի բնական է, որ ճյուղի գները ցուցաբերում են ավելի կոշտ վարքագիծ՝ ի տարբերություն սպառողական ապրանքների գների:

ՀՀ սպառողական շուկայում 2003 թվականին մանրածախ ապրանքաշրջանառության և բնակչությանը մատուցված ծառայությունների ծավալների աճը կազմել է 12.9%, որից մանրածախ ապրանքաշրջանառության ծավալները՝ 14.5%, իսկ բնակչությանը մատուցված ծառայությունները՝ 8.9%: Ընդհանուր առմամբ, բնակչությանը մատուցված ծառայությունների կառուցվածքում գերակշռել են

(88.7%) ծառայությունների այն տեսակները, որոնց դիմաց վճարումը կրում է պարտադիր բնույթ (օրինակ՝ տրանսպորտի, բնակկոմունալ, փոստային և հեռահաղորդակցության սակագները):

2003 թվականին բնակչությանը մատուցված ծառայությունների ոլորտում գրանցվել է սակագների 1.9% աճ, որն արդյունք է օդային տրանսպորտի (9.6%), փոստային և հեռահաղորդակցության (7.5%), կրթության (1.8%) և մշակույթի (8.4%) ոլորտների գնաճի:

Աշխատանքի շուկա

2003 թ. տվյալներով գործազրկության մակարդակը նվազել է 0.7 տոկոսային կետով և կազմել 10.1%: Տարվա ընթացքում գրանցված 13.9% տնտեսական աճի և գործազրկության մակարդակի պայմաններում արտադրողականության աճը կազմել է 13.2%: Արտադրողականության աճը, հետևաբար և աշխատուժի նկատմամբ պահանջարկի աճը հանգեցրել են տնտեսության միջին անվանական աշխատավարձի՝ 20.9% և իրական աշխատավարձի 15.5% աճի:

Իրական աշխատավարձի աճը գերազանցելով արտադրողականության աճի ցուցանիշը՝ խթանող ազդեցություն է ունեցել սղաճի վարքագծի վրա:

Ջուտ անուղղակի հարկեր

Համախառն առաջարկի ձևավորման վրա հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցության տեսանկյունից քննարկենք կիսամյակի ընթացքում զուտ անուղղակի հարկերի (անուղղակի հարկեր՝ հանած լրահատկացումներ) դինամիկան:

2003 թվականի երկրորդ կիսամյակում հավաքագրված անուղղակի հարկերը, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ, աճել են 13.2%-ով, իսկ զուտ անուղղակի հարկերը՝ 7.7%-ով: Նվազել են անուղղակի հարկերի և զուտ ուղղակի հարկերի կշիռները ՀՆԱ-ում՝ կազմելով համապատասխանաբար 9.7% և 8.7%՝ նախորդ տարվա 10.3%-ի և 9.6%-ի փոխարեն:

Կիսամյակի ընթացքում նվազել են զուտ անուղղակի հարկերի կշիռը ՀՆԱ-ում և կազմել 4.8%՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 5.4 %-ի փոխարեն: Ջուտ անուղղակի հարկերի նվազումը վկայում է, որ այս գործոնը սղաճի վրա ունեցել է զսպողական ազդեցություն:

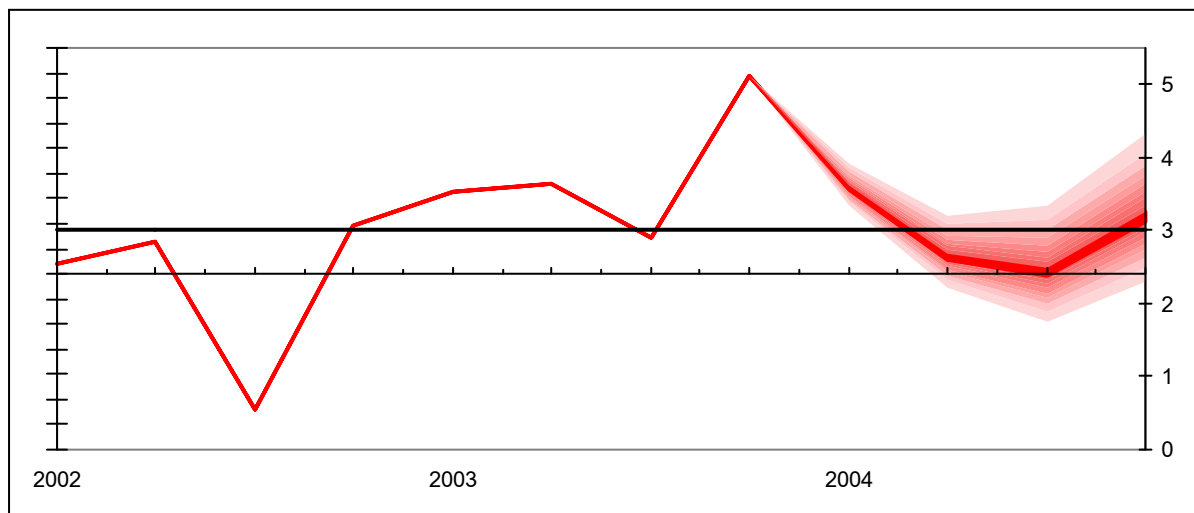
ՍՊԱՃԻ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐԸ 2004 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Համաձայն ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ծրագրի՝ 2004 թվականին ԿԲ կողմից փողի առաջարկի կարգավորումը ուղղված կլինի սղաճի մինչև 3% ծրագրային ցուցանիշի ապահովմանը: Ընդ որում, հաշվի առնելով նախորդ տարիներին սղաճի սեզոնային դրսևորումները և ՀՀ ԿԲ կանխատեսումները՝ ակնկալվում է, որ սղաճն ըստ եռամսյակների կբաշխվի հետևյալ համամասնությամբ. առաջինում և երկրորդում համապատասխանաբար 2.7% և 2.4%, երրորդում՝ 5% դեֆլյացիա և չորրորդում՝ 3.1% սղաճ:

Այնուամենայնիվ, 2004 թվականին ԿԲ կողմից սղաճի կառավարման առումով կարելի է առանձնացնել հետևյալ ռիսկերը՝

- Ապրիլի 1-ից ջրի սակագնի թանկացումը, որը, ըստ ԿԲ գնահատումների, 2004 թվականի սղաճի տարեկան ցուցանիշը կավելացնի 0.7 տոկոսային կետով, ինչպես ուղղակիորեն (սպառողական զամբյուղում սպառման ծավալների հիման վրա հաշվարկված տվյալներով), այնպես էլ՝ անուղղակի (արդյունաբերության ոլորտի միջոցով տարածվելով սպառողական ապրանքների վրա): Գազի սակագնի աճը, ինչպես ուղղակիորեն, այնպես էլ անուղղակի, սղաճի ցուցանիշը կավելացնի 0.22 տոկոսային կետով: Այնուամենայնիվ, առկա են ռիսկեր, որ ջրի և գազի սակագների թանկացման անուղղակի ազդեցությունը սղաճի վրա կարող է լինել ավելի բարձր, քան ՀՀ ԿԲ գնահատումներն են:
- Հնարավոր է, որ մինչև 2004 թվականի հունիսը գրանցվեն հացի գնի ավելացման միտումներ՝ կապված Ռուսաստանում ցորենի արտահանման ծավալների նկատմամբ մաքսատուրքի սահմանման հետ: Հացի գնի հետագա վարքագիծն արդեն կախված է համաշխարհային շուկայում հացահատիկի առաջարկից: Վերոնշյալի արդյունքում որոշ չափով ռիսկային են դառնում ԿԲ կողմից սղաճի վրա հացի գների տատանումների հնարավոր ազդեցության ուղղությունների մասին գնահատումները:

Ստորև ներայացված է 2004 թվականի համար կառուցված սղաճի կանխատեսված արժեքների հավանականությունների բաշխման գրաֆիկը և հնարավոր տարբեր միջակայքերում սղաճի հանդես գալու հավանականություններն արտացոլող աղյուսակը: Վերջիններս կառուցվել են՝ հաշվի առնելով նախորդ տարիների մակրոտնտեսական զարգացումները և հետագա դիտարկվող ժամանակահատվածի համար ՀՀ ԿԲ գնահատումները: Թեև աճի ուղղությամբ ռիսկերը փոքրինչ գերակայում են, այնուամենայնիվ կարելի է ասել, որ ընդհանուր առմամբ տնտեսության տարբեր հատվածներից ակնկալվող ռիսկերի ազդեցությունը սղաճի վրա կլինի չեզոք և իրականացվող դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում կապահովվի սղաճի մինչև 3% ծրագրային ցուցանիշը:

Միջակայք	մինչև 1%	1% - 2%	2% - 3%	3% - 4%	4% - 5%	5%-ից ավելի
Հավանականություն (%)	< 1	8	35	39	16	3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ	3
ՍՂԱԾԻ ՎԱՐՔԱԳԻԾԸ	5
<i>Ընդհանուր միտումներ</i>	5
<i>Սղաճն ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն սղաճ</i>	5
<i>Ներմուծման գներ</i>	6
<i>Գների այլ ինդեքսներ</i>	7
<i>Սղաճի տատանումների վիճակագրական վերլուծություն</i>	8
<i>Սղաճը ԱՊՀ երկրներում</i>	10
ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՊԱՅԱՆՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ	13
<i>Դրամավարկային քաղաքականություն</i>	13
<i>Հարկաբյուջետային քաղաքականություն</i>	16
<i>Արտաքին հատված</i>	19
<i>Իրական հատված</i>	22
ՀԱՄԱԽԱՌՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՊԱՅՄԱՆԱՎՈՐՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ	24
<i>Տնտեսության ճյուղային զարգացումները</i>	24
<i>Աշխատանքի շուկա</i>	25
<i>Ջուտ անուղղակի հարկեր</i>	25
ՍՂԱԾԻ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐԸ 2004 ԹՎԱԿԱՆԻՆ	26

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԲԱՆԿ
Երևան 10,
Վ. Սարգսյան փող. 6
<http://www.CBA.am>

Չափսը՝ 60 x 84 ^{1/8}:
3.26 պայմ. տպ. մամուլ:
Տպաքանակ՝ 120: